

Lönens inverkan på Sveriges internationella konkurrenskraft

#3 Svenska löne- och vinst-
andelar i ett historiskt och
internationellt perspektiv

Förord

En av de absolut viktigaste frågorna för Svenskt Näringsliv är vår konkurrenskraft. Våra företag verkar i en allt mer konkurrensutsatt miljö och den internationella konkurrensen märks av mer och i fler sektorer. Detta är i grunden något som vi välkomnar. Fri handel och fri konkurrens i en väl fungerande marknadsekonomi har skapat det stora välstånd som Sverige har och har lyft oss från att vara en fattig nation till en av världens rikaste.

Men i en alltmer konkurrensutsatt miljö måste vi se till att ge företagen bästa möjliga förutsättningar att konkurrera. Det handlar förstas om det politiska ramverket med skatter, regler och lagar. Men det handlar också inte minst om lönesättning. Som vi har behandlat tidigare är det en felsyn att tro att en rörlig växelkurs skulle vara ett vaccin mot för höga löneökningar.

På kort sikt betyder för höga löneökningar i Sverige en entydig försämring av våra företags möjlighet att konkurrera internationellt. På längre sikt är de politiskt satta spelreglerna också avgörande. Men kort och lång sikt hänger ihop, slås företag på kort sikt ut eller flyttar hjälper det inte med reformer som förbättrar konkurrensläget på fem till tio års sikt.

För att belysa lönesättningens viktiga roll för svensk konkurrenskraft har Svenskt Näringsliv startat projektet ”Lönens inverkan på Sveriges internationella konkurrenskraft”. Det är ett projekt där vi använder oss av både externa ekonomer och vår egen ekonomkapacitet för att borra i olika aspekter på lönens inverkan på konkurrenskraften.

Detta är det tredje rapporten i serien och visar bland annat att vinstandelen i svensk industri inte är hög varken i ett historiskt eller i ett internationellt perspektiv. Den är skriven av Bo Enegren och Lars Jagrén på den Samhällsekonomska avdelningen.

Peter Jeppsson

Vice VD

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	3
Inledning	6
Mer om statistiken	7
Löne- och vinstandelens förändring	9
Historisk statistik	9
Utvecklingen sedan 1970	11
Huvuddelen av förändringen i näringslivet sedan 1993 en effekt av strukturförändringar	13
Stora skillnader inom näringslivet på delbranschnivå	14
Internationella jämförelser	17
Företagens egna bedömningar av lönsamheten	22
Investeringsutvecklingen	27
Kapitalstockar och kapitalintensitet	32
Utvecklingen sedan 1993	34
Företagsstatistik	37
Appendix 1. Löne- och vinstandelar i tillverkningsindustrins undersektorer 1993-2016 ...	40
Appendix 2. Prisutvecklingen på olika kapitaltillgångar	42
Appendix 3. Lönekostnadernas andel av omsättningen 2017	44

Sammanfattning

Föreliggande rapport är den tredje i en serie om löner och konkurrenskraft. I den första rapporten fokuserades på de teoretiska utgångspunkterna för begrepp som konkurrenskraft och konkurrensutsatthet. I den andra behandlades hur Sveriges arbetskraftskostnader och kostnadsmässiga konkurrenskraft utvecklats jämfört med omvärlden utifrån tillgänglig empirisk statistik. I denna tredje rapport diskuteras och redovisas statistik över löne- och vinstandelarna i ekonomin, och hur dessa utvecklats både över tiden och jämfört med omvärlden. Tyngdpunkten i rapporten är således empirisk.

Det bör inledningsvis att betonas att begreppen löne- och vinstandel är något otydliga. I löneandelen ingår således även sociala avgifter och löneskatter, och i vinstandelen avskrivningar samt kostnader för kapitalet. Den del av vinsten som en ägare fritt kan utnyttja är således betydligt lägre. Riktigare benämningar vore egentligen arbetskraftskostnadsandel samt kapitalandel. Vi har dock valt att i rapporten använda de vanliga benämningarna löne- och vinstandel.

Måtten löne- och vinstandelar, som visar hur stor del av det samlade förädlingsvärdet som tillfaller respektive produktionsfaktor, används ofta i diskussioner och analyser som tecken på hur bra företagen går. De används också ofta i den fördelningspolitiska diskussionen. I debatten diskuteras ofta hur dessa andelar ändras och därmed om lönenivån i Sverige är ”rimlig”, om vinstnivån är hög och om någon kategori gynnats speciellt av utvecklingen. Utvecklingen av löne- och vinstandelen är således viktig, eftersom exempelvis en för snabb ökning av arbetskostnaderna leder till en försvagning av lönsamheten. I förlängningen leder den till lägre investeringar och därmed även lägre produktion och sysselsättning. En vinstandel som ligger lägre än i omvärlden pekar också på svårigheter för landet att locka till sig investeringar och i och med det även på svårigheter att upprätthålla produktivitet och välstånd på lång sikt. Utvecklingen av löne- och vinstandelarna är därmed, åtminstone teoretiskt, mycket viktiga för den långsiktiga produktivitetens utvecklingen, liksom givetvis ur olika fördelningsaspekter.

I de tidigare rapporterna har vi konsekvent framhållit att man måste skilja på konkurrenskraft på kort och lång sikt. På kort sikt spelar kostnadsnivån en mycket stor roll, medan det på längre sikt framför allt är avgörande med faktorer som påverkar den långsiktiga produktivitetens utvecklingen. Det kan handla om investeringar i human- och realkapital, teknologiska framsteg samt forskning och utveckling. Även de mått vi fokuserar på i denna rapport påverkas av konjunkturläget och strukturförändringar i näringslivet. Vinstandelen tenderar kortsiktigt att röra sig procykliskt i konjunkturen, medan den långsiktigt framför allt påverkas av strukturförändringar i näringslivet och hur kapitalintensiteten förändras.

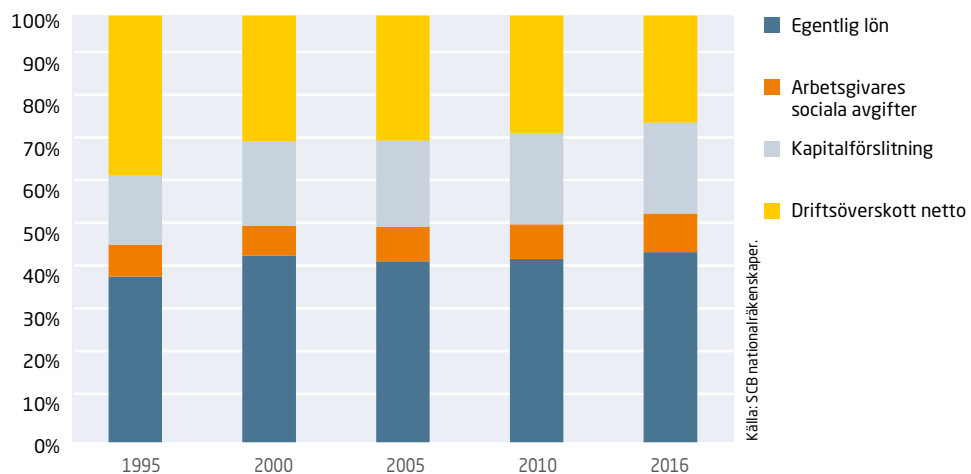
Statistiken över löne- och vinstandelarna är i flera avseenden osäker, främst på grund av frågor om hur småhus- och fastighetssektorn ska analyseras, och till följd av egenföretagares inkomster som inte redovisas som lön. I rapporten presenterar vi därför även annan närliggande statistik över företagens lönsamhetsbedömningar, investeringsutvecklingen samt kapitalintensiteten och kapitalstocken i näringslivet.

Ett viktigt syfte med rapporten har också varit att beskriva vilka datakällor för vinst- respektive löneandelar som finns, framför allt internationellt, samt att analysera hur väl de stämmer med övrig tillgänglig statistik.

Rapportens viktigaste slutsats kan summeras som att vinst- och löneandelen i Sverige vare sig historiskt eller i jämförelse med omvärlden sticker ut på något sätt, utan är på en normal och genomsnittlig nivå. Ingen trendmässig förändring mot vare sig högre löne- eller vinstandel (före avskrivningar), efter korrigerig för förändringar i näringslivsstrukturen i riktning mot mer arbetsintensiva sektorer, kan skönjas under de senaste decennierna. Totalt sett för näringslivet ser vi dock att den rena vinstandelen sjunkit något, medan förslitningen ökat. Nedgången kan i sin tur delvis bero på lägre kapitalkostnader när räntan fallit och därmed något lägre avkastningskrav. Statistiken ger alltså inte stöd för tanken att vinstandelen skulle ha ökat. Sverige skiljer därmed ut sig mot vissa andra större industriländer, främst USA, där en trendmässig ökning av vinstandelen (brutto) kan ses under de senaste decennierna.

Diagram 1. Löne- och vinstandelar i näringslivet 1995-2016.

Andel av BNP.

Under perioden efter finanskrisen har produktivitet utvecklingen stannat av. Under perioden 1997–2007 steg näringslivets produktivitet med omkring 3,5 procent per år, men under perioden 2007–2017 steg den med endast omkring 0,6 procent per år¹. Utvecklingen i Sverige är snarlik den i övriga världen. Således finns i dagsläget inte argument eller utrymme för lönekostnadsökningar som överskrider de i våra konkurrentländer, varken från produktivitetshänseende eller avseende vinstandelen.

- Överlag har det varit små förändringar i löne- och vinstandelarna under de senaste 10–15 åren.
- De förändringar i andelarna som skett under de senaste decennierna förklaras huvudsakligen av förändringar i näringslivsstrukturen.
- Avskrivningstakten synes överlag ha ökat något till följd av den snabbare tekniska utvecklingen.
- Sveriges vinstandel och kapitalavkastning är inte hög i ett internationellt perspektiv.

¹ Förädlingsvärdepriserna utveckling var samtidigt snarlik.

- Företagens bedömning av den egna lönsamheten ligger för närvarande över det historiska genomsnittet tack vare den starka konjunkturen och i viss mån den svaga kronan.
- Sett i relation till det goda efterfrågeläget är lönsamhetsomdömena förhållandevis svaga. Detta kan troligen kopplas till en ökad konkurrensintensitet, framför allt inom tjänstesektorn men även till en arbetskraftsbrist som gör det svårt att utnyttja det goda marknadsläget.
- Trots en relativt god lönsamhet i nuläget och ett högt kapacitetsutnyttjande är företagens investeringsplaner dämpade. Ett skäl, framför allt inom industrin, kan vara att lönsamheten delvis drivits av kronförsvagningen och att företagen inte bedömer att nuvarande nivå på kronan och lönsamheten är långsiktigt hållbara.
- Bruttoinvesteringarna som andel av BNP i Sverige har stigit de senaste åren tack vare ett kraftigt ökat bostadsbyggande. Exklusive bostäder har utvecklingen gått mer sidledes. Om man ser till bruttoinvesteringarna i relation till antalet sysselsatta har dessa bromsats tydligt efter finanskrisen, vilket troligen är en bidragande orsak till det senaste decenniets svaga produktivitetstillväxt.
- Investeringsutvecklingen exklusive bostäder har ändå varit starkare i Sverige än i många andra jämförbara länder.
- Realkapitalstocken i förhållande till ekonomins förädlingsvärde har varit relativt konstant under de senaste 20 åren. Det har varit stigande relativa priser på främst fastigheter, och sjunkande på maskiner.
- Kapitalintensiteten, dvs. kapital per sysselsatt, har trendmässigt ökat. Ökningstakten har avtagit under de senaste åren. Detta i kombination med en förväntat relativt svag investeringsutveckling reser frågetecken kring framtida produktivitetstillväxt.
- Totalt för näringslivet har de materiella anläggningstillgångarna minskat sin andel, medan de immateriella ökat. De mer kortsiktiga omsättningstillgångarna har generellt sett minskat sin andel, inte minst varulagret. På skuldsidan har de korta skuldernas andel minskat, medan det egna kapitalet ökat. Företagen har således blivit mer finansiellt krisstabla.

Avslutningsvis skulle man också kunna summera den tillgängliga statistiken som att den i vissa avseenden reser lika många nya frågor som den besvarar gamla. De kanske allra viktigaste frågorna för det långsiktiga välståndet är:

- Vad förklarar den svagare produktivitetstillväxten under det senaste decenniet? Hur mycket kan förklaras av engångseffekter av finanskrisen? Hur mycket beror på att vi kanske mäter produktiviteten fel? Hur mycket beror på den långsammare ökningen av kapitalintensitet per sysselsatt?
- Kan det vara så att dagens teknik framför allt ökar produktivitet och välfärd hos hushållen, men inte i samma grad ökar produktiviteten i näringslivet? På så vis påverkar den inte heller på samma sätt det tillgängliga löneutrymmet, och leder snarare till en press nedåt även på vinstandelarna.
- Hur mycket av den svagare produktivitetstillväxten beror på brister i andra grundläggande faktorer som utbildning, kompetens, företagande och forskning?

Inledning

Bruttonationalprodukten (BNP) är ett mått på värdet av allt som produceras i ett land. Detta samlade förädlingsvärde kan i sin tur fördelas på de två produktionsfaktorerna, arbete och kapital, som återfinns i den traditionella nationalekonomiska teorin. Löneandelen, eller mer korrekt arbetskostnadsandelen, visar hur stor andel av förädlingsvärdet som tillfaller arbetstagarna i form av löner och sociala avgifter. Resterande del – bruttovinstandelen eller kapitalandelen – är dels det som går åt för att ersätta förslitet eller ekonomiskt föråldrat kapital, dels det som ger avkastning till ägarna men som även ska täcka ränte- och andra kapitalkostnader (nettovinsten). Av praktiska skäl är bruttovinstandelen det mest använda måttet eftersom det statistiska underlaget för avskrivningarna är väldigt osäkert. I denna rapport har vi huvudsakligen använt de vanliga begreppen vinst- och löneandel, snarare än de mer korrekta arbetskraftskostnadsandel och kapitalandel.

Ett vanligt mått på hur bra det går i näringslivet är att titta på vinsternas utveckling enligt nationalräkenskaperna. I debatten diskuteras också ofta hur dessa andelar ändras och därmed om lönenivån i Sverige är ”rimlig”, om vinstnivån är hög och om någon kategori gynnats speciellt av utvecklingen. Ett skäl till att sådana bedömningar är viktiga är att en för snabb ökning av arbetskostnaderna leder till en försvagning av lönsamheten och i förlängningen lägre investeringar och därmed även lägre produktion och sysselsättning.

I denna rapport går vi igenom tillgänglig statistik över hur löne-, vinst- och avskrivningsandelen förändrats med fokus på de senaste 15 åren, men även på längre sikt och med internationella jämförelser där så är möjligt². Vi jämför även med statistik över hur företagen uppfattar sin lönsamhet, och belyser kopplingen mellan vinstandel, lönsamhet och investeringsutveckling. I rapporten redovisas även statistik över hur kapitalstocken och kapitalintensiteten i ekonomin och näringslivet förändrats.

Rapporten disponeras enligt följande: Inledningsvis görs en kortare genomgång av begreppen löne- och vinstandelar, och de svårigheter som finns i att faktiskt mäta dem. Därefter presenteras statistiken vad gäller utvecklingen över tid, och de huvudsakliga faktorer som förklarar utvecklingen. I följande avsnitt presenteras internationella jämförelser. Rapportens andra hälft redovisar statistik som på olika sätt kompletterar vinst- och löneandelarna. Det gäller hur företagen ser på den egna lönsamheten, hur investeringarna utvecklats samt hur kapitalstock och kapitalintensitet förändrats. I appendix finns viss ytterligare statistik.

² Det finns en rad statistiska problem med att använda bruttovinstandelen. Till exempel kan beräkningen av hela näringslivet bli missvisande eftersom den innefattar små- och fritidshus som nästan uteslutande används av hushåll. Utvecklingen för denna bransch påverkar därför knappast lönebildningen eller företagets investeringsbeslut. Det kan därför vara lämpligt att räkna bort denna delbransch ur beräkningarna för näringslivet. Ibland brukar man också göra en justering för den delen av arbetskraften som utgörs av egenföretagare, eftersom ersättningen för dessas insats inte syns i statistiken. Denna potentiella felkälla skiljer sig åt mellan olika delbranscher beroende på att andelen egenföretagare varierar kraftigt mellan olika delbranscher. För industrin, där andelen egenföretagare är låg, är denna felkälla knappast ett problem. De justeringar som brukar göras för egenföretagarna innefattar också i sig en osäkerhet och i den kommande framställningen har ingen sådan justering gjorts om det inte uttryckligen sägs.

Mer om statistiken

Bruttoproduktionsvärdet i ekonomin kan fördelas på insatsvaror och insattjänster samt förädlingsvärde. Förädlingsvärdet i hela ekonomin, som är lika med BNP, kan fördelas på löner och andra arbetskraftskostnader (löneandelen) samt ersättning för kapital (vinstandelen). Vinstandelen kan i sin tur fördelas på avskrivningar och vinst. Sammantaget kan därmed förädlingsvärdet i ekonomin delas upp i tre olika komponenter:

- Löneandel, eller mer korrekt arbetskostnadsandel: arbetstagarnas löner och sociala avgifter.
- Avskrivningsandel: den del av kapitalavkastningen som går åt till att ersätta förslitet, fysiskt eller ekonomiskt, realkapital.
- Vinstandel (netto): avkastning till ägarna och annan kostnad för kapital.

Det totala förädlingsvärdet per sysselsatt i näringslivet uppgick 2016 till ca 815 000 (mätt till faktorpris). Uppdelat på de tre ingående komponenterna såg den faktiska fördelningen, enligt nationalräkenskaperna, ut enligt följande:

- Arbetskraftskostnader 438 000 per sysselsatt, uppdelat på 364 000 kronor i egentlig lön och sociala avgifter, samt 74 000 kronor i löneskatter. Observera att statistiken gäller per sysselsatt, dvs inkluderar deltidsanställda.
- Avskrivning och förslitning 173 000 per sysselsatt.
- Vinst och kapitalkostnader 205 000 per sysselsatt.

Om löneandelen stiger innebär det att arbetskostnaderna ökar i en snabbare takt än förädlingsvärdet. Om löneandelen minskar innebär det omvänt att arbetskostnaden växer i en långsammare takt än förädlingsvärdet. Det kan också uttryckas som att löneandelen i näringslivet stiger om den reala arbetskostnaden per timme ökar snabbare än produktiviteten. Ökar den reala arbetskostnaden per timme långsammare än produktiviteten innebär det att löneandelen faller. En hög löneandel betyder också att företagets vinstandel är låg, vilket bland annat håller tillbaka investeringar och i förlängningen efterfrågan på arbetskraft från företagen.

Hur löne- och vinstandelen förändras beror givetvis på hur lönerna och vinsterna utvecklas i sig i respektive bransch. Utvecklingen på totalnivån påverkas dock i hög grad också av ett antal andra faktorer. Till dessa hör:

- Hur strukturen i näringslivet förändras. Om arbetskraftsintensiva sektorer med generellt sett högre löneandel ökar sin andel av förädlingsvärdet kommer detta medföra att den genomsnittliga vinstandelen minskar, även om andelarna för varje enskild bransch är oförändrade.
- Hur snabb den tekniska utvecklingen är. En snabbare teknisk utveckling leder ofta till ett större behov av avskrivningar. Detta kan leda till högre vinstandel brutto, eller till förändringar inom vinstandelen, dvs. lägre nettovinster men oförändrad bruttoandel.
- Hur stor del av kapitalstocken som utgörs av fastigheter. Detta kan utgöra ett speciellt mätproblem till följd av att fastighetsprisutvecklingen och bostadspriserna har kännetecknats av stora kast. I flertalet analyser exkluderas små- och fritids- husen, men problem med fastighetspriser och avkastning på fastigheter finns även i andra sektorer.

- Hur konjunkturen ser ut. Löne- och vinstandelen varierar normalt över konjunkturen, med högre andel i högkonjunktur, och lägre i lågkonjunktur.
- Hur skatteregelverket ser ut. De s.k. 3:12-reglerna innebär att småföretagare i viss mån kan ta ut arbetsinkomster som inkomst av kapital. Ett annat problem är att överskott i enskild firma deklarerar som ”överskott av näringsverksamhet”, vilket inte inkluderas i nationalräkenskapernas definition av lön/arbetskostnad. Tillgänglig statistik försöker ofta korrigera för egenföretagarnas arbetsinsats, men detta utgör ändå en ytterligare osäkerhet, speciellt som de små företagen stått för en stor del av sysselsättningstillväxten under de senaste decennierna.
- Hur det internationella avkastningskravet ser ut. I en globaliserad värld är avkastningskravet i hög grad internationellt bestämt. En förändring av det internationella avkastningskravet påverkar (på längre sikt) givetvis också Sverige och fördelningen mellan arbete och kapital. Denna restriktion är mest tydlig för industrin, som är särskilt utsatt för internationell konkurrens
- Hur löneskatterna beräknas. SCB och Konjunkturinstitutet (KI) å ena sidan och Eurostat, och för den delen även OECD, å andra sidan, har valt att behandla löneskatterna på olika sätt i sina beräkningar. I beräkningarna från Eurostat och OECD räknas inte löneskatterna som en arbetskraftskostnad, till skillnad från i SCB:s och KI:s beräkningar. Vinstandelen i beräkningarna från Eurostat hamnar därmed högre än i beräkningarna från SCB och KI. Denna definitionsskillnad försvårar internationella jämförelser och innebär i synnerhet ett problem när man jämför vinstandelens nivå i Sverige med den i konkurrentländerna.

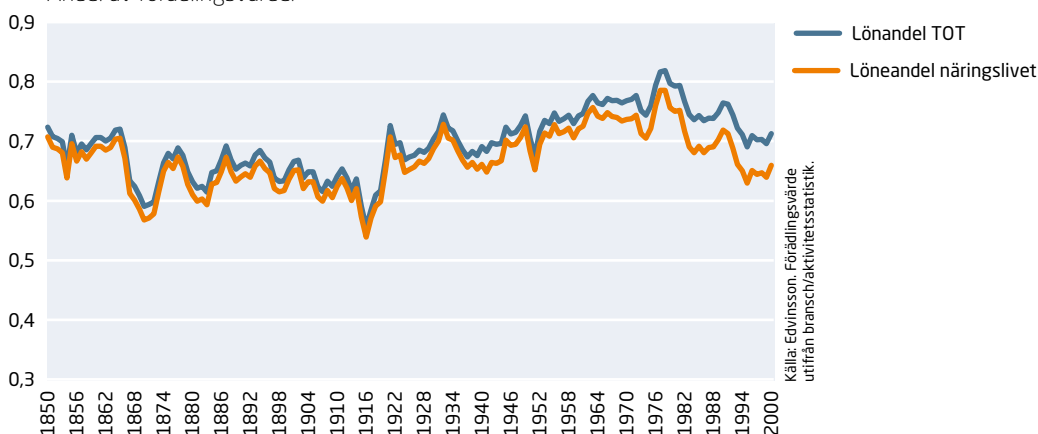
Löne- och vinstandelens förändring

Historisk statistik

Edvinsson (2005) redovisar statistik vad avser löner, driftöverskott, förädlingsvärden och kapitalstockar från år 1850 till 2000. På basis av denna statistik har vi i diagram 2 beräknat löneandelen dels för hela ekonomin, dels för näringslivet (dvs. hela ekonomin exklusive offentlig sektor). Eftersom den offentliga sektorn under lång tid var liten märks skillnaden mellan hela ekonomin och näringslivet först för perioden efter andra världskriget. Edvinssons statistik visar tydligt tre faser i utvecklingen av löneandelen: För det första en period med sjunkande löneandel mellan 1850 till 1920, dvs. den period när Sverige mycket snabbt industrialiserades och kapitalstocken därmed steg kraftigt. För det andra en period med gradvis stigande löneandel i takt med att real-lönerna ökade snabbare än produktiviteten från 1920-talet fram till 1970-talet och de akuta kostnadskriserna i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. För det tredje perioden efter 1980, med visserligen stora fluktuationer men samtidigt en återgång till en mer normal löneandelnivå.

Diagram 2. Historisk löneandel i näringslivet och hela ekonomin 1850-2000.

Andel av förädlingsvärde.

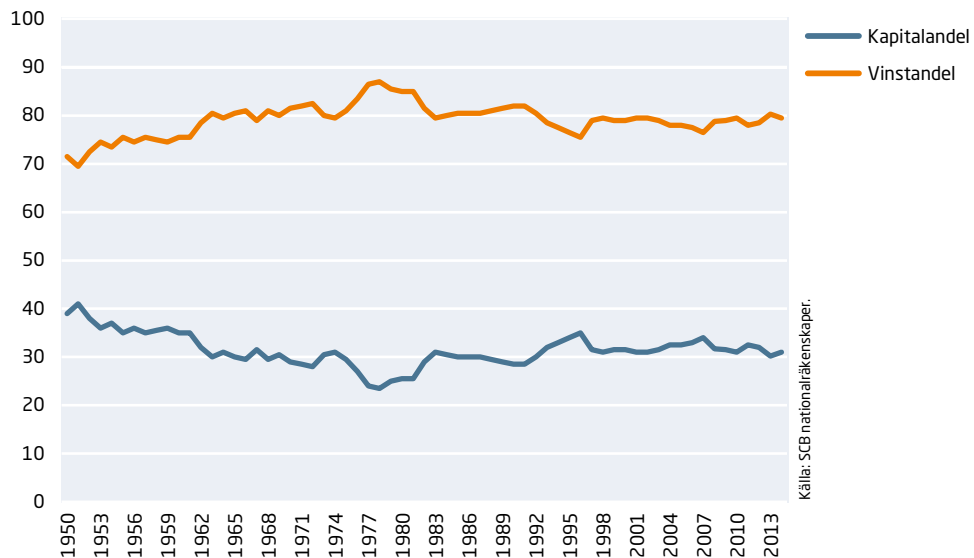

Även SCB redovisar historisk statistik från 1950 till 2014³ (se diagram 3). Denna visar också att lönernas andel av förädlingsvärdet ökade långsiktigt från 1950 till mitten av 1970-talet. Löneandelen var 1950 cirka 60 procent och ökade till 76 procent 1978. Detta var dock samtidigt som svenskt näringsliv hade en mycket djup kostnadskris (se avsnittet nedan), vilket föranledde upprepade devalveringar av kronan för att återställa vinsterna och få igång investeringarna. Därefter hade löneandelen en svagt nedåtgående trend fram till mitten av 1980-talet, för att därefter vara tämligen konstant, eller möjligen svagt ökande de senaste åren.

³ SCB artikel (SCB 2017-04-19).

År 2014 var löneandelen cirka 70 procent. Kapitalets andel av förädlingsvärdet har haft motsatt utveckling. Vinstandelen var nedåtgående från 1950 till mitten av 1970-talet, medan den varit uppåtgående 1978–1995 och därefter relativt konstant, om än med en viss nedgång det senaste decenniet. För hela perioden efter millennieskiftet visar SCB:s siffror på en visserligen årsvis varierande men i stort sett konstant löne- och vinstandel. SCB summerar utvecklingen som att ”sett över hela perioden har förädlingsvärdet fördelats i stort sett lika (dvs andelarna har inte ändrats) mellan arbetstagarna och företagsägarna, med en liten årlig fördel för löntagarna. Förhållandet har dock varierat under olika tidsperioder”.

Diagram 3. Vinstandel (brutto) och löneandel 1950-2014, hela ekonomin .
Procent av BNP.

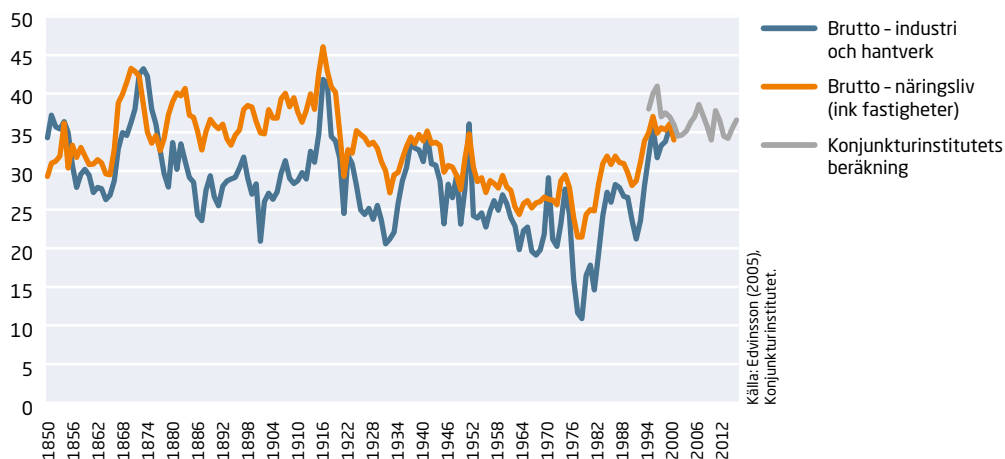

Produktionen i offentliga myndigheter beräknades i nationalräkenskaperna tidigare huvudsakligen som summan av arbetskostnader och en uppskattad kostnad för kapitalförslitning. Sedan 2007 använder sig nationalräkenskaperna visserligen också av olika typer av volymindikatorer för att beräkna produktionsvärdet, men ändå är löneandelen med nödvändighet fortfarande mycket hög. Av den anledningen är det mindre relevant att studera löneandelen för hela ekonomin. Analysen bör i stället fokusera på näringslivet.

På basis av Edvinsson (2005) kan vinstandelen som andel av förädlingsvärdet beräknas från 1850 för tillverkningsindustrin (inklusive hantverk) samt för näringslivet som helhet (inklusive fastighetsförvaltning och småhus). Som framgår av diagram 4 varierade bruttovinstandelen mellan 25–35 procent under perioden fram till andra världskriget, för att sedan gradvis sjunka i takt med kostnadskriser, oljekriser etc. fram till mitten av 1980-talet. Därefter steg den åter upp till tidigare nivåer. Till Edvinssons data har lagts Konjunkturinstitutets beräkning av justerade vinstandelar (med hänsyn tagen till egenföretagare och exklusive små- och fritidshus). Statistiken för näringslivet visar totalt sett en relativt oförändrad bruttovinstandel under det senaste decenniet.

Diagram 4. Vinstandel (brutto).

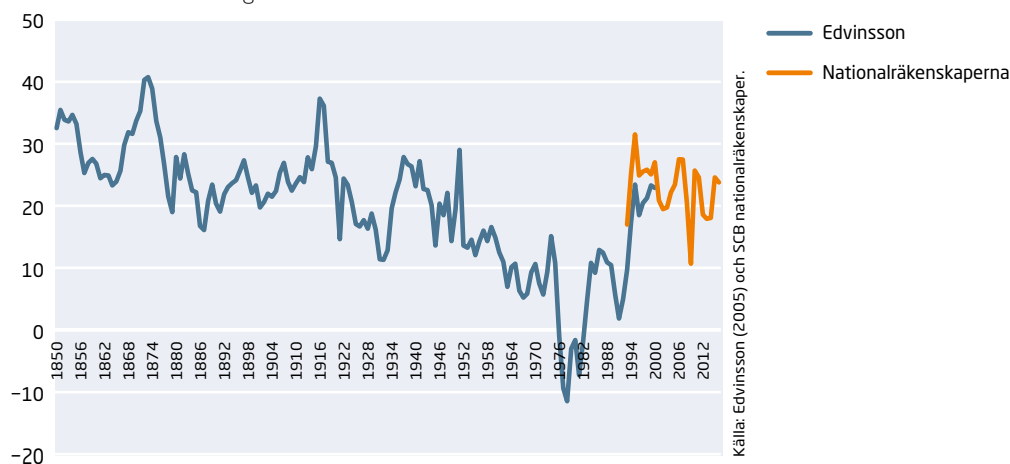
Procent av förädlingsvärdet.

Nettovinstandelen (dvs. driftöverskott / bruttovinst efter avskrivningar) uppvisar ett liknande mönster men dock med en fallande trend under stora delar av perioden (se diagram 5). En första del av förklaringen är sannolikt att den snabbare tekniska utvecklingen medfört att avskrivningarna gradvis ökat. En andra del är kostnadsökningarna under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet som slog mycket hårt mot företagens lönsamhet (se mer nedan), och en tredje del är fastighetskrisen i början av 1990-talet som ledde till kraftiga nedskrivningar av fastighetsvärdena. Här har Edvinssons data för industrin (inklusive hantverk) kompletterats med statistik från nationalräkenskaperna för industrins nettovinstandel.

Diagram 5. Vinstandel (netto), näringslivet.

Procent av förädlingsvärdet.

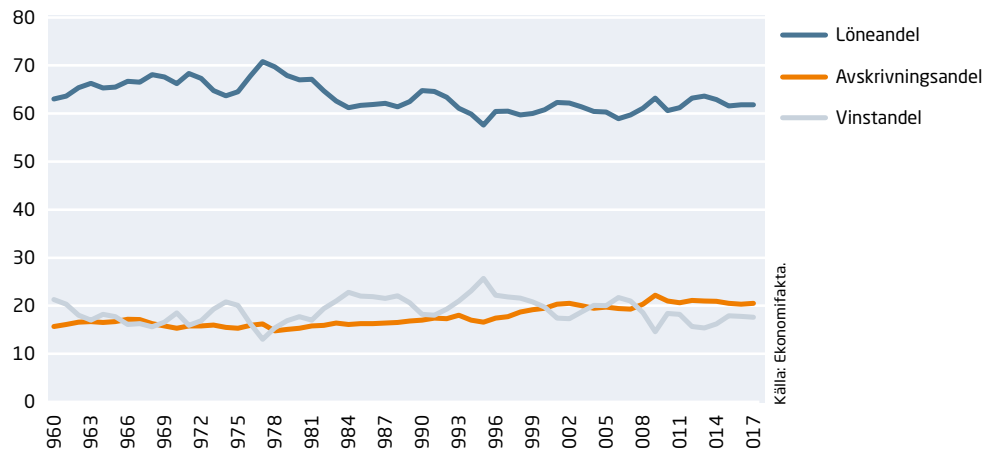

Utvecklingen sedan 1970

I mitten/slutet av 1970-talet låg således löneandelen på en högre nivå än idag, men detta sammanföll med en situation då näringslivet brottades med stora lönsamhetsproblem och en svag internationell konkurrenskraft. Utifrån detta perspektiv var löneandelens toppnotering inte hållbar, utan Sverige tvingades till upprepade devalveringar för att försöka hantera situationen. Först gjordes en mindre nedskrivning av kronan gentemot D-marken 1976. Året därpå följdes detta upp med två större devalveringar. 1981 och 1982 gjordes sedan ytterligare två devalveringar om 10 respektive 16 procent. Löneandelen sjönk därefter tillbaka från de osedvanligt höga nivåerna och lönsamheten förbättrades.

Ser man endast till näringslivet, det vill säga om man utesluter offentlig sektor samt vissa branscher, är bilden likartad (se diagram 6). De senaste 20–25 åren har utvecklingen inte varit särskilt dramatisk, även om vinstandelen generellt sett minskat (huvudsakligen beroende på struktureffekter, se nedan). En viss tendens finns till att avskrivningsandelen ökat något. En bidragande orsak till detta är den snabbare teknikutvecklingen som medför att kapitalet åldras snabbare, en annan att delar av tjänstesektorerna blivit mer kapitalintensiva till följd av datorsystem etc. Nettovinstandelen har därmed snarare gått i motsatt riktning, i alla fall sedan mitten av 1990-talet, men överlag är förändringarna små. En ytterligare orsak till en något lägre vinstmarginal torde vara att lägre räntor och lägre inflation kan ha medfört en viss nedgång i avkastningskraven. Parallellt med nedgången i avkastningskraven har en ökad kapitalintensitet också inneburit att kapitalavkastningen, definierad som driftsöverskottet som andel av kapitalstocken, minskat (se vidare avsnittet om kapitalstockar och kapitalintensitet).

Diagram 6. Löne-, nettovinst- och avskrivningsandel 1960–2017, hela ekonomin.
Procent av förädlingsvärdet.

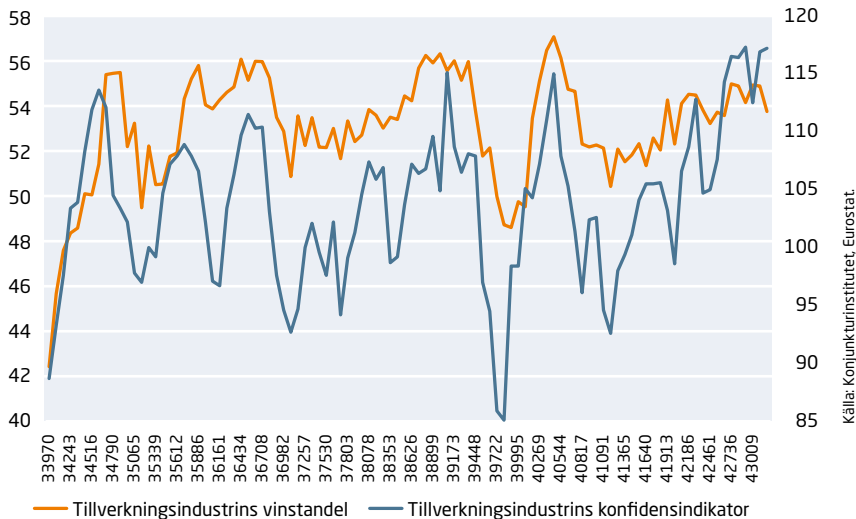

Normalt finns det ett tydligt cykliskt mönster i vinstandelens utveckling, framför allt inom industrin (se diagram 7). Detta hänger bland annat samman med att företagens försäljning varierar mer än sysselsättningen. Vid en konjunktur nedgång tar det viss tid för företagen att anpassa sysselsättningen till en svagare försäljningsutveckling. Dessutom är en sådan anpassning också förknippad med kostnader. Därför är det normalt att produktiviteten försvagas vid en konjunktur nedgång samtidigt som vinstandelen sjunker. När konjunkturen vänder uppåt kan företagen å andra sidan öka försäljningen utan att öka sysselsättningen. Detta leder normalt till att vinstandelen stiger. För närvarande är industrins vinstandel högre än det historiska genomsnittet (tillbaka till 1993). Däremot är den inte anmärkningsvärt hög i relation till den för närvarande relativt starka industrikonjunkturen. Det är inte heller lätt att urskilja någon tydlig trend i industrins vinstandel. När det gäller näringslivet kan man däremot se en nedgång sedan 1990-talet. Denna kan dock i hög utsträckning förklaras av sammansättningseffekter, det vill säga branscher med en hög löneandel har ökat i betydelse (se nedan).

Vinstandelen i industrin steg kraftigt i samband med konjunkturuppgången och kronförsvagningen en bit in på 1990-talet och har sedan rört sig i ett relativt smalt intervall med undantag för en tid under finanskrisen. Nedgången i vinstandelen under finanskrisen var dock snarast förhållandevis mild om man ser till den djupa konjunkturförsvagningen 2008/2009. Kronans försvagning hade här en dämpande effekt, medan kronförstärkningen under eurokrisen några år senare hade en motsatt effekt.

Diagram 7. Industrikonjunktur och vinstandel.

Nettototal och procent av förädlingsvärdet.

Huvuddelen av förändringen i näringslivet sedan 1993 en effekt av strukturförändringar

Vinstandelens utveckling påverkas av sammansättningsförändringar i näringslivet. Om arbetskraftsintensiva branscher med en lägre vinstandel ökar sin andel av näringslivets förädlingsvärde, och kapitaltunga branscher minskar sin andel, så sjunker den genomsnittliga vinstandelen även om vinstandelarna i varje enskild bransch är oförändrade. I detta exempel blir resultatet att lönsamheten på aggregerad nivå ser sämre ut, utan att något enskilt företag upplever någon skillnad i lönsamheten. En sådan strukturomvandling har skett i Sverige sedan 1993.

Vinstandelen är i dagsläget lägre än den genomsnittliga nivån sedan 1993, men företagens bedömningar av lönsamheten i Konjunkturbarometern är trots det förhållandevis positiva. Detta pekar också på en sådan sammanfattningseffekt. Den svenska utvecklingen avviker från den övergripande trenden i OECD-området med trendmässigt stigande vinstandel.

Konjunkturinstitutet analyserar i Lönebildningsrapporten 2016 förändringarna i vinstandelen sedan 1995. Man konstaterar att den (justerade) totala vinstandelen i näringslivet mellan 1995 och 2014 minskade med 5,6 procentenheter. Av denna förändring var mer än hälften (3,5 procentenheter) beroende på att branschstrukturen i näringslivet förändrats. Förändringarna skedde huvudsakligen före 2003, medan man för tiden 2003–2014 noterar en svagt positiv struktureffekt. Institutet drar den sammanfattande slutsatsen att strukturförändringar är den huvudsakliga förklaringen till den vinstandelsnedgång som skett. Denna slutsats ligger i linje med studier från till exempel IMF som pekar på en svagt nedåtgående trend i den svenska vinstandelen, till skillnad mot utvecklingen i stora industriländer som USA, Tyskland och Japan.

Skillnaderna mellan olika sektorer vad gäller löneandelar är också betydande. Mätt som lönerns andel av omsättningen (enligt företagsstatistiken) varierar andelen på tvåställig SNI-nivå mellan 5 och 80 procent (se appendix 3). Vi vet också att arbetskraftsintensiva branscher som vård och utbildning kraftigt har ökat sin andel av det totala förädlingsvärdet).

Även konjunkturutvecklingen har bidragit till svängningarna de senaste åren. I samband med en konjunkturedgång och lägre efterfrågan stiger löneandelen normalt både till följd av ”labour hoarding” och för att löner på kort sikt är trögrörliga, vilket medför att produktiviteten initialt utvecklas svagt och att de reala arbetskostnaderna per timme fortsätter att öka i ungefär oförändrad takt.

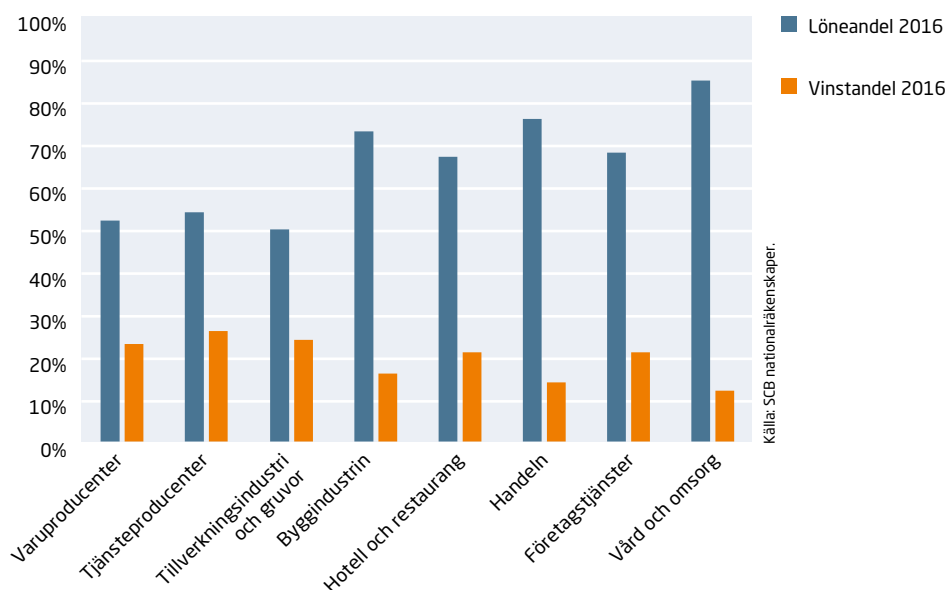
Efter ett antal kvartal med förhöjd löneandel brukar oftast löneandelen falla tillbaka. Detta är normalt när sysselsättning och löner anpassas till den lägre efterfrågan, eller efterfrågan på nytt tar fart och de lediga resurserna används för att öka produktionen. Hur snabbt löneandelen faller tillbaka varierar dock avsevärt. Detta är också vad som hänt under konjunkturuppgången de senaste åren.

Stora skillnader inom näringslivet på delbranschnivå

Som konstaterats ovan skiljer sig löneandelarna, liksom kapitalbehovet, kraftigt åt mellan olika sektorer. Detta bekräftas ytterligare i diagram 8 som visar löneandelen i förhållande till förädlingsvärdet (till faktorpris). De kapitalintensiva varuproducerande sektorerna har generellt en betydligt lägre löneandel (kring 50 procent), än de tjänsteproducerande sektorerna⁴. I diagrammet nedan framgår även vinstandelen (driftsöverskottet netto, dvs. efter kapitalförslitning) för de olika sektorerna. Det ligger som väntat något högre i den kapitalintensiva tillverkningsindustrin (att tjänstesektorerna totalt sett ligger så högt förklaras i hög grad av att fastighetsförvaltning ingår i tjänstesektorn totalt).

Diagram 8. Löne- och vinstandel 2016.

Procent av förädlingsvärde.

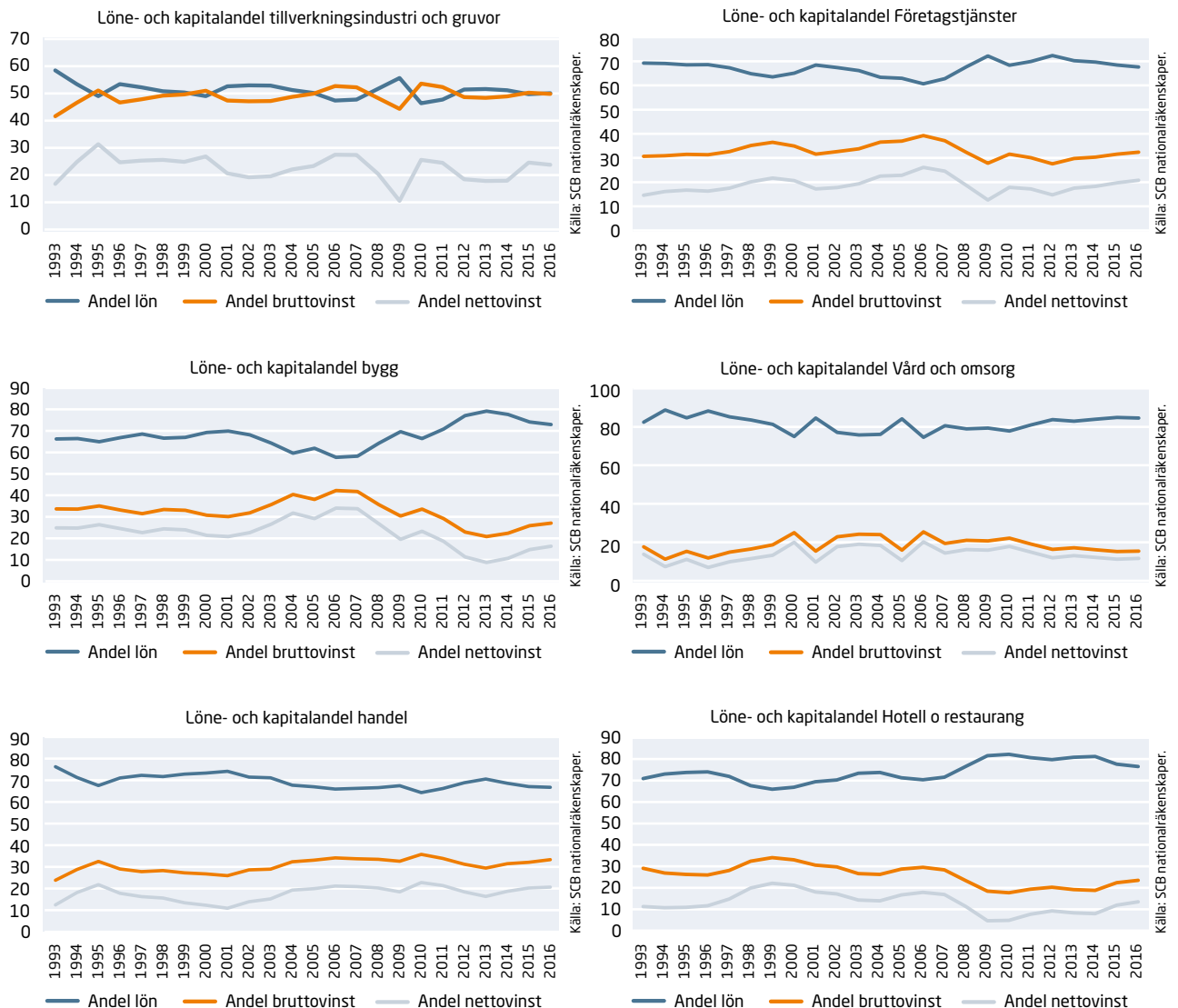

⁴ Högst kapitalandel av samtliga sektorer på tvåställig SNI-nivå har fastighetsförvaltning med 83 procent. Även jord- och skogsbruk ligger mycket högt på 67 procent.

I diagram 9A–F nedan beskrivs utvecklingen 1993–2016 för ett antal olika del-sektorer (tvåställig SNI).

Diagram 9. Löne- och vinstandel 1993–2016, olika delsektorer.

Procent av förädlingsvärde.

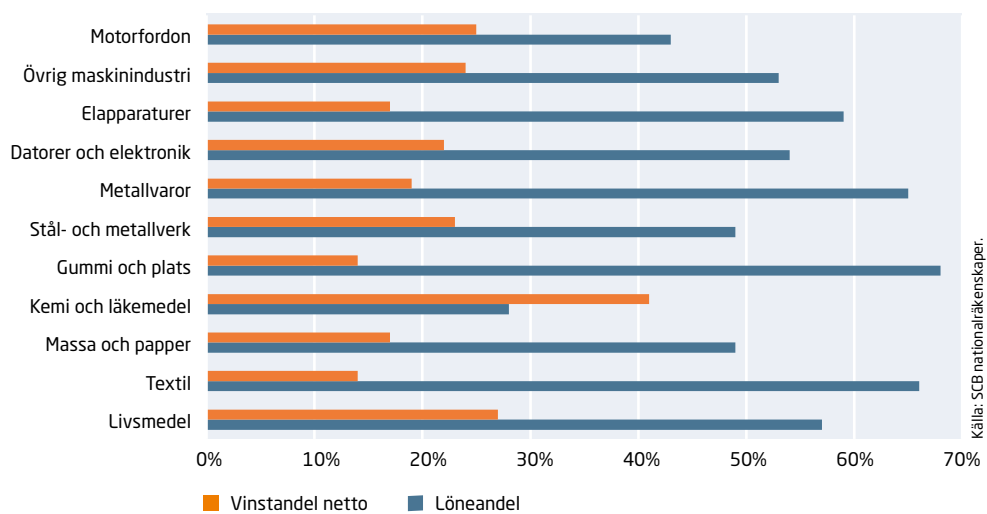

Anm. FV till faktorspris.

Som framgår av diagrammen har löne- och vinstandelarna varierat över perioden i takt med konjunkturen och andra förändringar i konkurrensförutsättningarna. Några trendmässiga förändringar kan dock knappast skönjas.

Skillnaderna mellan olika sektorer är mycket stora även på underbranschnivå. Detta syns tydligt i diagram 10 nedan, där tillverkningsindustrins olika branscher redovisas. Löneandelen varierade år 2016 således från 28 procent i kemi och läkemedel till 68 procent i gummi- och plastindustrin. På delbranschnivå blir också variationerna över åren än större, vilket allra tydligast syns inom branschen ”datorer och elektronik”. I appendix 1 redovisas diagram på utvecklingen i tillverkningsindustrins olika sektorer 1993–2016.

Diagram 10. Löne- och vinstandel i tillverkningsindustrin 2016.
Procent av förädlingsvärde.

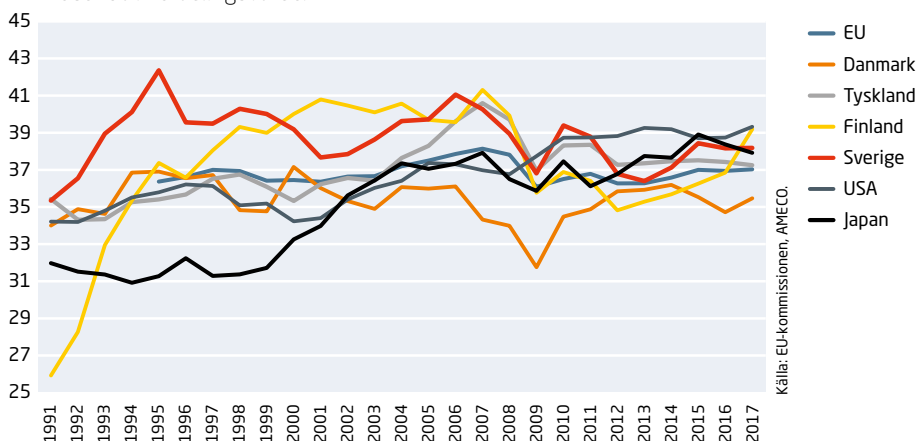
Internationella jämförelser

I ett längre perspektiv, sedan början av 1990-talet, har vinstandelen stigit trendmässigt i OECD-området (dock inte i Sverige). Det senaste decenniet har denna utveckling brutits. Det är naturligt dels med tanke på den lägre tillväxten efter finanskrisen, dels för att kapitalavkastningskravet rimligen bör ha minskat ytterligare med tanke på lägre räntor och svagare inflation. Utvecklingen i Sverige det senaste decenniet, både om man ser till näringslivet och tillverkningsindustrin, har legat ganska nära ett genomsnitt av utvecklingen i konkurrentländerna.

Som vi konstaterade ovan har vinst- och löneandelen fluktuerat avsevärt i Sverige, men någon trendmässig förändring kan inte ses från mitten av 1990-talet. Frånvaron av en trend i industrins vinstandel i Sverige är intressant mot bakgrund av de studier som kommit under senare år från bland annat OECD och IMF. Dessa studier har visat att kapitalets andel av förädlingsvärdet generellt har ökat på bekostnad av arbetskraftens andel. Skillnaden mellan olika länder och branscher är dock betydande. Man ska också ha i åtanke att resultaten kan variera en hel del beroende på vilka perioder man tittar på. I IMF:s studie för perioden 1991–2014 kommer man fram till att vinstandelen, för hela ekonomin, stigit trendmässigt i stora industriländer som USA, Tyskland och Japan. För Sverige redovisas en svagt fallande trend, korrigerat för sammansättningseffekter. När man tittar på den branschvisa utvecklingen internationellt (1998–2014) är slutsatsen att den största uppgången i vinstandelen inträffat i tillverkningsindustrin, följt av transportsektorn, gruvor, sjukvårdstjänster och handel. Endast för fastighetssektorn, jordbruket och turistnäringen är trenden den motsatta. IMF, liksom OECD, drar slutsatsen att den viktigaste drivkraften bakom den stigande vinstandelen i många länder är den teknologiska utvecklingen. Den har bland annat manifesterats i fallande priser på realkapital som maskiner, datorer och mjukvara. Denna utveckling har medfört att det blivit billigare, och i globaliseringens spår också lättare, att ersätta arbetskraft med maskiner. Diagram 11 nedan är baserat på data från EU-kommissionens AMECO-databas, där vinstandelen är korrigerad för egenföretagares arbetsinsats, och bekräftar i stort sett slutsatserna från IMF. Vinstandelen har stigit i USA, Tyskland och Japan, medan utvecklingen i andra länder har varit mer blandad. I Sverige och EU är det svårt att se någon tydlig trend i vinstandelen.

Diagram 11. Korrigerade vinstandelar i hela ekonomin.

Procent av förädlingsvärde.

Om det skulle vara så att andelen som går till kapitalägare skulle utvecklas betydligt svagare i svensk industri än i omvärlden, skulle detta göra företagen mer benägna att investera och förlägga sin produktion utanför Sverige. Detta eftersom avkastningskravet på en investering i hög grad är internationellt bestämd. Vinstandelens utveckling i förhållande till våra konkurrentländer är sålunda ett bra mått på huruvida löneökningarna i Sverige varit förenliga med en bibehållen konkurrenskraft. Till skillnad från den så kallade RULC:en, det vill säga arbetskraftskostnaderna i förhållande till omvärlden korrigerade för produktiviteten, tar vinstandelen även hänsyn till prisutvecklingen. Som tidigare nämnts bör man vara medveten om att resultaten är känsliga för vilken startpunkt man utgår ifrån. En annan komplicerande faktor är att SCB, KI och Eurostat har olika definitioner på vad som ska räknas som arbetskraftskostnader. Eurostat räknar inte in löneskatterna i arbetskraftskostnaden, till skillnad från SCB och KI. Detta är inte någon trivial skillnad. Om man tittar på nationalräkenskaperna för 2017 kan man konstatera att löneskatterna utgjorde 16 procent av arbetskraftskostnaderna. Det innebär att Eurostat redovisar en vinstandel som är cirka 10 procentenheter högre än den nivå som redovisas av SCB och KI (se diagram 12). Ser man till förändringen av vinstandelen det senaste decenniet är utvecklingen dock hyggligt parallell mellan de bägge måtten, men enskilda år kan utvecklingen skilja sig åt (se diagram 13).

Diagram 12. Vinstandel i näringslivet exklusive småhus med och utan löneskatter.

Procent av förädlingsvärde.

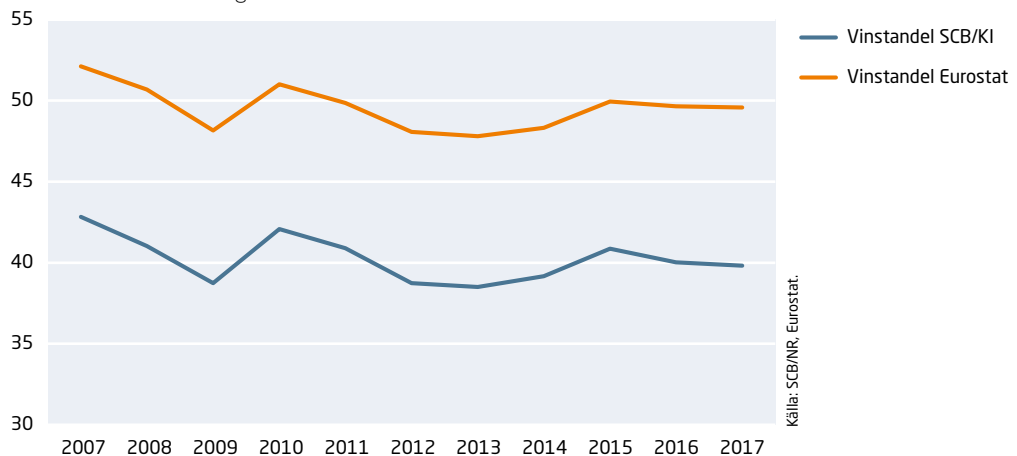
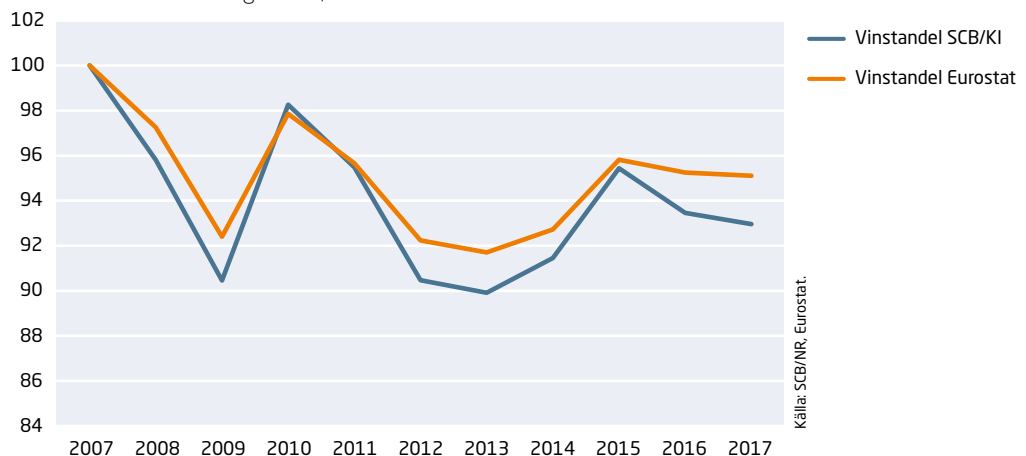

Diagram 13. Vinstandel i näringslivet exklusive småhus med och utan löneskatter.

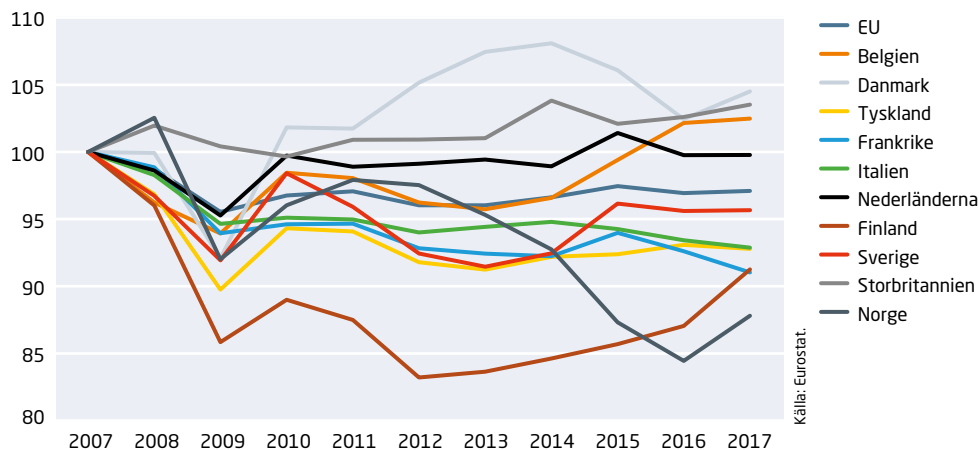
Procent av förädlingsvärde, index 2007=100.

I nedanstående graf (diagram 14) visas utvecklingen av vinstandelen i näringslivet exklusive fastighetsförvaltning enligt Eurostats definition. Som framgår av diagrammet var vinstandelen i såväl EU som Sverige något lägre 2017 än före finanskrisen 2007. Exempel på länder där vinstandelen utvecklats påtagligt svagare än i Sverige är Norge, Finland och Frankrike, medan Danmark, Storbritannien och Belgien är länder där vinstandelen utvecklats klart starkare.

Diagram 14. Vinstandelar i näringslivet exklusive fastighetsförvaltning.

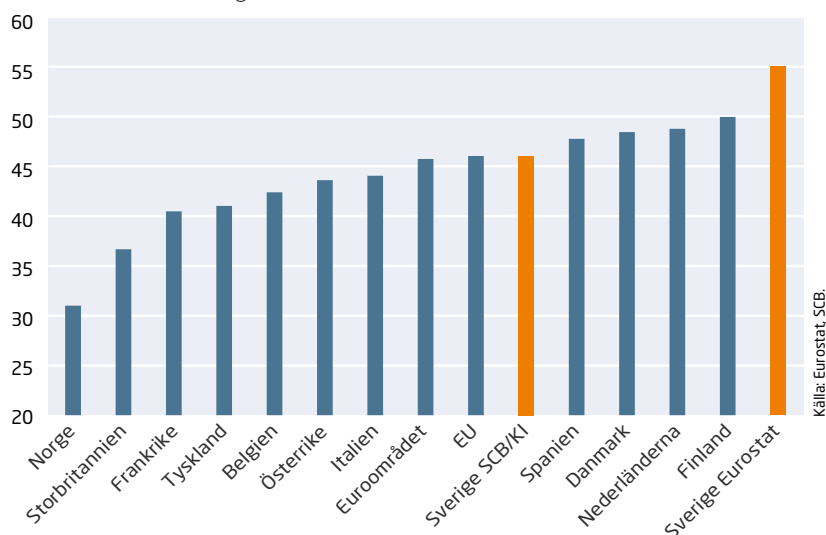
Procent av förädlingsvärde, index 2007=100.

Om man vill koppla utvecklingen av vinst- och löneandelar i Sverige med den i omvärlden är det dock naturligt att i första hand titta på utvecklingen i industrin eftersom det är denna sektor som är mest internationellt konkurrensutsatt och också den bransch som "sätter märket" i löneförhandlingarna. Som framgår av diagram 15 nedan, och i linje med resonemanget ovan, är det problematiskt att jämföra nivåer mellan länder. För det första beror nivåerna i länderna på branschammansättningen med avseende på kapitalintensiteten. För det andra är det som tidigare nämnts stor skillnad på nivån för Sverige om man räknar in löneskatterna som det görs nationellt, eller om man går på Eurostats definition där löneskatterna exkluderas. I det förstnämnda fallet hamnar vinstandelen i nivå med genomsnittet i EU, medan vinstandelen hamnar högre än i jämförbara länder om man använder Eurostats definition. Slutsatsen är att det är mer fruktbart att jämföra förändringstal än att jämföra nivåer.

Diagram 15. Vinstandel i tillverkningsindustrin 2017.

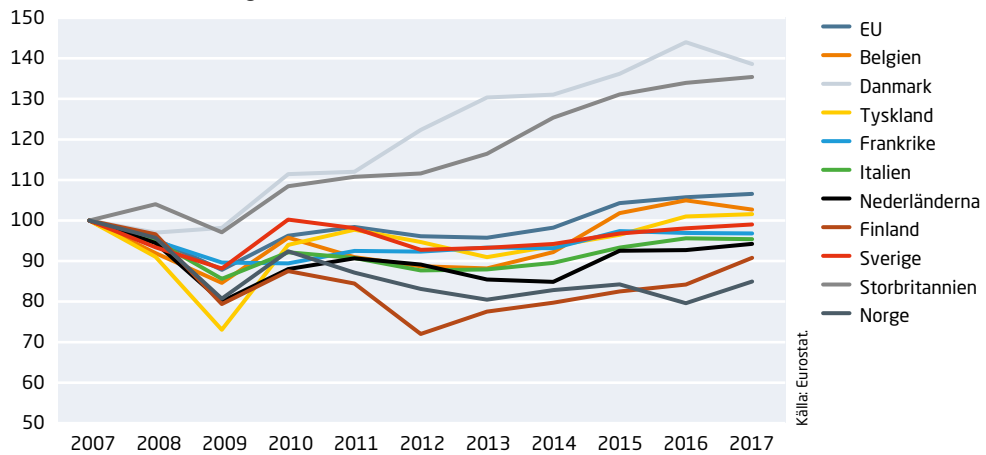
Procent av förädlingsvärde.

Tittar man på hur vinstandelen i svensk industri utvecklats det senaste decenniet kan man konstatera att den varit förhållandevis stabil jämfört med ett antal konkurrentländer i EU (se diagram 16). Det bör dock påpekas att omklassificeringen av Ericsson från tillverkningsindustrin till tjänstesektorn utgör en extra osäkerhet i beräkningarna för svensk industri. Vinstandelen i Sverige föll visserligen påtagligt i samband med finanskrisen, men denna nedgång var snarast måttlig om man jämför med till exempel Tyskland. Sett över hela perioden 2007–2017 har vinstandelen i svensk industri gått ned något, medan vinstandelen i EU stigit marginellt. Den svenska utvecklingen är dock i linje med Tyskland. I Danmark och Storbritannien har vinstandelen stigit påtagligt. Danmark hade en relativt svag konkurrenskraft före krisen men är sedan dess ett av få länder där produktivitetstillväxten stärkts samtidigt som löneökningarna dämpats. I Norge och Finland har vinstandelen fallit tydligt, vilket troligen delvis kan kopplas till en svag prisutveckling på ländernas export samt en svag produktivitetstillväxt.

Diagram 16. Vinstandelar i tillverkningsindustrin.

Procent av förädlingsvärde, index 2007=100.

Sammantaget pekar statistiken på att vinstandelen i svensk industri varken utvecklats påtagligt sämre eller bättre än i jämförbara konkurrentländer i EU och ger därför i sig inte någon tydlig indikation på att det skulle ha blivit vare sig mer eller mindre attraktivt att förlägga produktion utanför Sverige. Det hindrar inte att det kan finnas incitament att lokalisera mer av produktion i länder med betydligt lägre kostnader som inte redovisas i ovanstående diagram. Det bör också påpekas att svenska enhetsarbetskostnader ökat mer än i konkurrentländerna på senare år men att konkurrenskraften mätt på detta sätt ”räddats” av en försvagning av kronan.

Även uppgifter i Eurostats företagsstatistik över tillverkningsindustrins vinster (mätt som driftöverskott i förhållande till omsättning) pekar på att vinsterna i industrin i Sverige är ungefär på samma nivå som i Europa. Däremot synes vinstnivån i flertalet tjänstesektorer vara lägre i Sverige än i EU i genomsnitt. Givetvis finns en betydande osäkerhet om olika bokföringsregler i länderna samt annan oklarhet om hur olika poster behandlas och beräknas i statistiken. Det finns dock sammantaget inget i den internationella statistiken som tyder på osedvanligt höga vinster eller vinstandelar i Sverige. Mätt som vinster i förhållande till förädlingsvärdet är Sverige normalt, men i förhållande till omsättning eller kapital ligger vi lågt. Se diagram 17 och 18.

Diagram 17. Driftsöverskott i tillverkningsindustrin 2016.

Procent av omsättning.

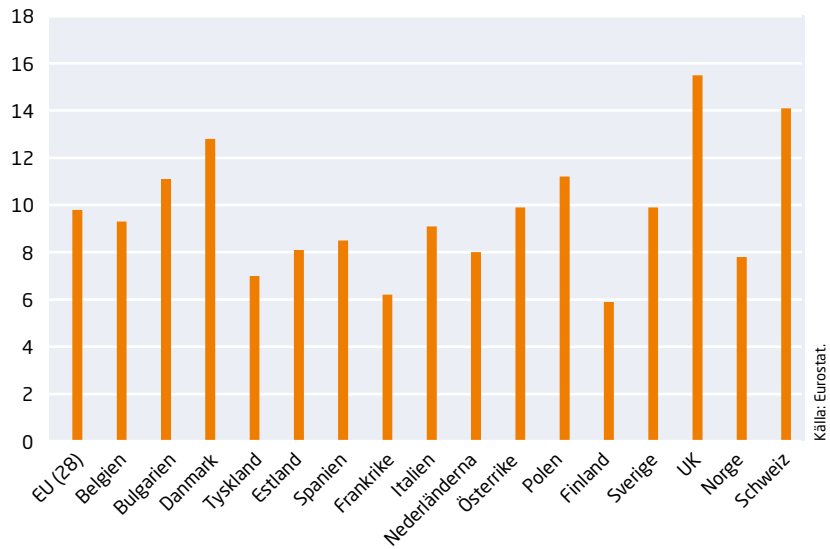
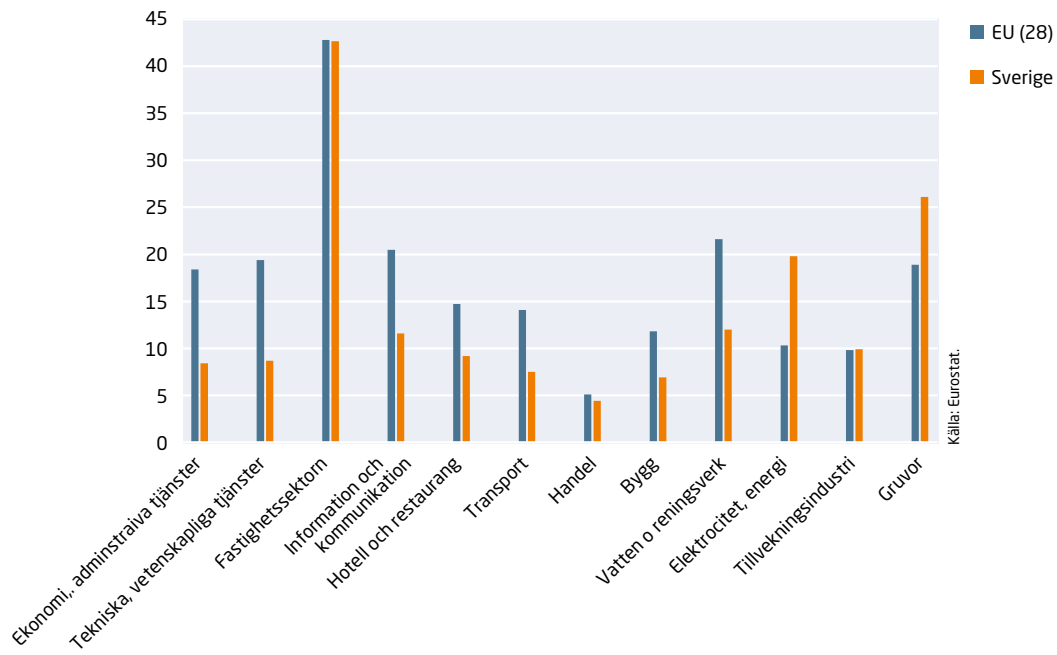

Diagram 18. Driftsöverskott i olika sektorer 2016.

Procent av omsättning.

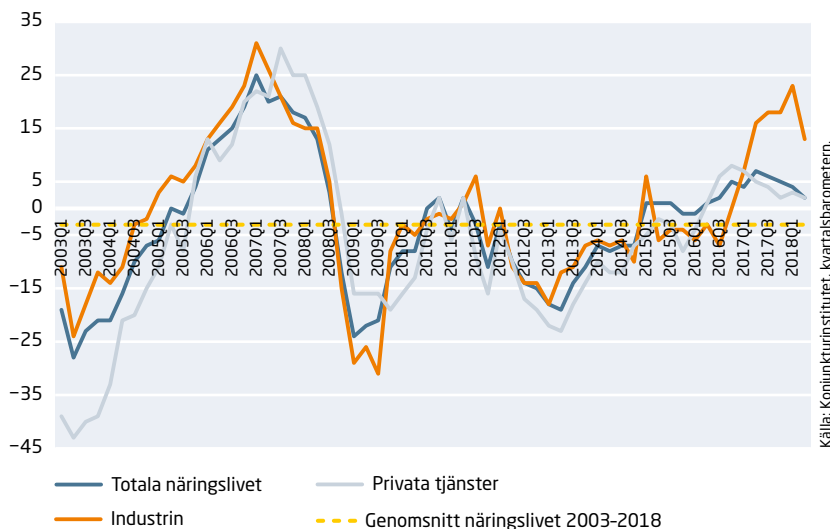

Företagens egna bedömningar av lönsamheten

En till vinstandelarna kompletterande källa till information om lönsamheten i näringslivet är de svar som företagen lämnar i Konjunkturinstitutets barometerundersökningar. En gång i kvartalet får de svara på frågan om lönsamheten är god, tillfredställande eller dålig. Frågan ställs till företag inom tillverkningsindustrin, handeln och privata tjänster, men till exempel inte till byggsektorn. Det som redovisas är netttotal. En sammanvägning görs också för näringslivet totalt. Eftersom lönsamhetsfrågan började ställas till de privata tjänsteföretagen 2003 sträcker sig tidsserien för hela näringslivet tillbaka till detta år, medan serien för tillverkningsindustrin går tillbaka till 1996. Det senaste utfallet är från andra kvartalet 2018. Som framgår av diagram 19 låg lönsamhetsomdömena i näringslivet andra kvartalet i år högre än den genomsnittliga nivån. Nettotalet var +2, att jämföras med genomsnittet på -3. Man kan också konstatera att lönsamhetsomdömena fallit tillbaka en del sedan 2017 och att denna nivå i sin tur låg väsentligt lägre än nivåerna strax före finanskrisen 2007. De senaste årens förbättrade lönsamhet har varit mer påtaglig inom industrin än inom tjänstesektorn.

Diagram 19. Lönsamhetsomdömen i näringslivet.

Netttotal.

Historiskt har kopplingen mellan efterfrågeläget och lönsamheten varit stark. Den relativt stora skillnaden mellan lönsamheten de senaste två åren och lönsamheten åren före finanskrisen tycks dock bara delvis förklaras av efterfrågeläget. I diagram 20 redovisas företagens bedömning av lönsamhet och efterfrågeläge i relation till ett historiskt genomsnitt sedan 2003. Som framgår av diagrammet har lönsamheten i relation till efterfrågeläget varit förhållandevis svag de senaste åren. Det illustrerar att lönsamheten inte bara beror på styrkan i efterfrågan utan också på andra faktorer som till exempel konkurrensintensiteten. Det finns många indikationer på att konkurrensen ökat under en längre tid och att denna utveckling intensifierats de senaste åren. Inte minst har tjänstesektorn blivit mer utsatt för konkurrens. Ökad internetanvändning och mer e-handel har underlättat prisjämförelser och

skärpt konkurrensen. Som exempel kan nämnas att företagen inom handeln anger att lönsamheten nu är lägre än genomsnittet de senaste 15 åren, trots en relativt god efterfrågan.

Det finns också andra skäl till att lönsamheten kan vara låg i förhållande till efterfrågeläget. Ett sådant är bristen på arbetskraft som för närvarande är det överlägset största hindret för tillväxt. Bristen på arbetskraft med rätt kompetens medför att företagen inte kan dra nytta av det goda marknadsläget som finns. Arbetskraftsbristens effekter avspeglas också i bemanningsbranschen som är en av de mest negativa vad gäller lönsamheten. Problemet för sektorn är dels att de har svårt att få tag på arbetskraft, dels att de dessutom tappar personal till företagen de hyr ut till. Inom restaurangbranschen anges lönsamheten som svag, trots att efterfrågan ligger på normala nivåer. De tjänstebanscher som är mest nöjda med lönsamheten är framför allt olika typer av konsulter, fastighetsförvaltning, uthyrningsverksamhet och hotellbranschen. De ligger högt i förhållande till det historiska medelvärdet (diagram 21).

Diagram 20. Lönsamhetsomdömen och efterfrågeläge i näringslivet.

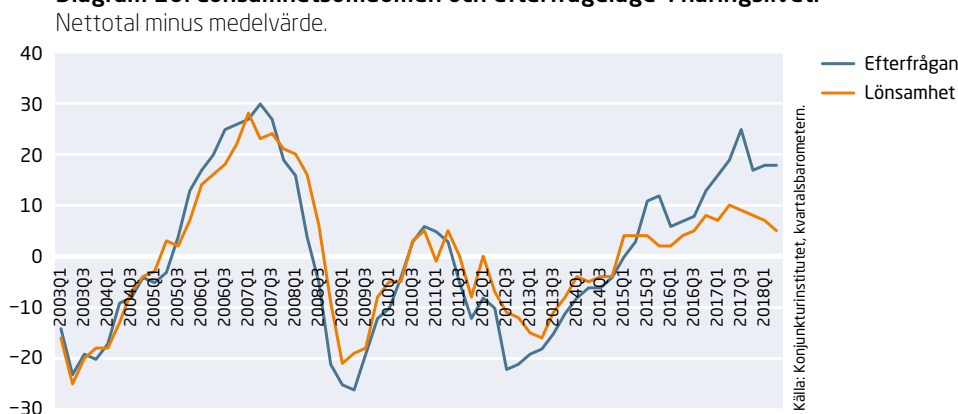
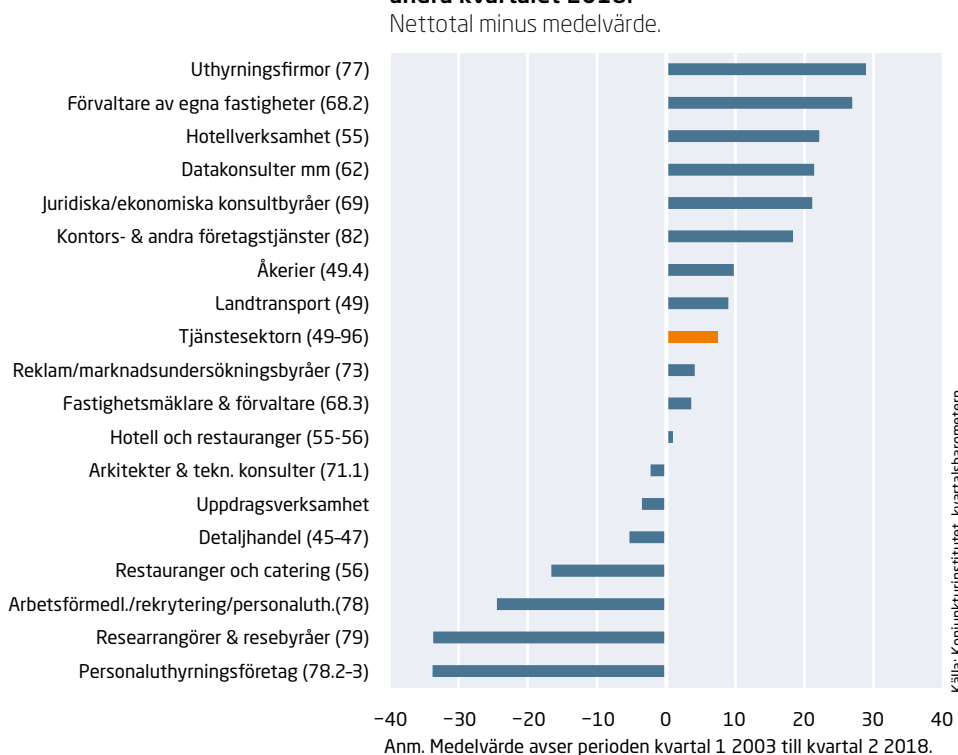

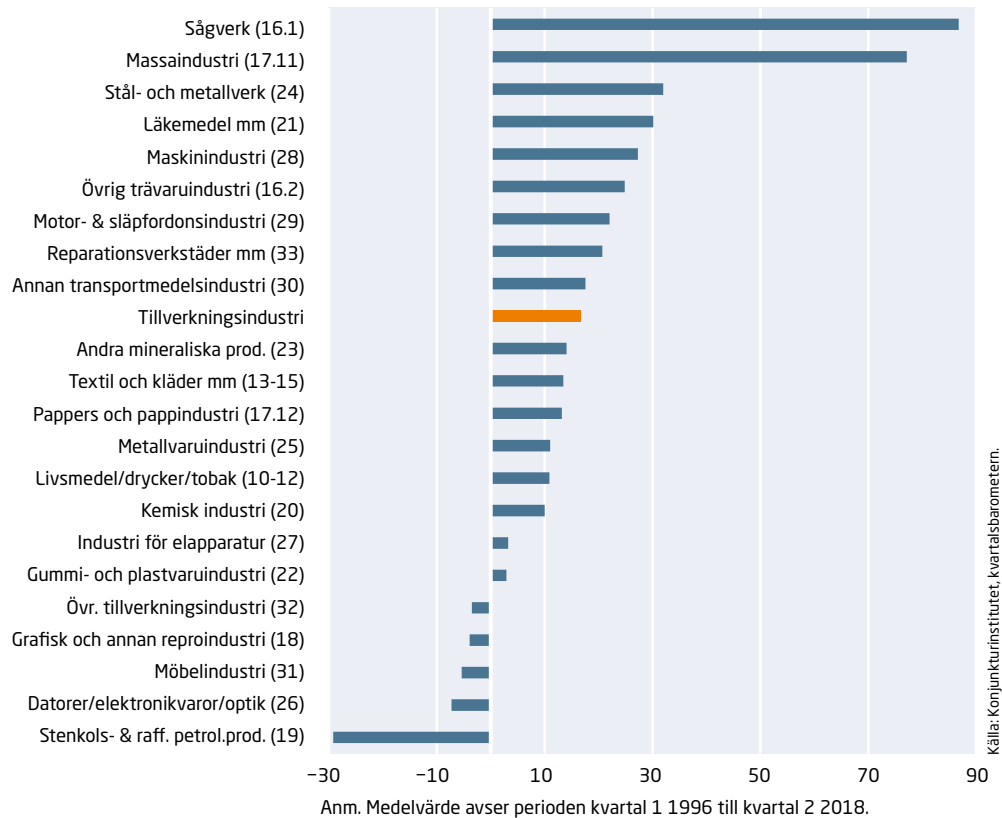
Diagram 21. Lönsamhetsomdömen i tjänstesektorn andra kvartalet 2018.

Bland de delbranscher inom industrin som är mest nöjda med lönsamheten kan nämnas sågverken och massaindustrin som förutom en stark efterfrågan och högt kapacitetsutnyttjande gynnas tydligt av den svaga kronan. Även branscher som läkemedel, maskinindustri och transportmedel ligger förhållandevis högt. Den svagaste lönsamheten inom industrin rapporteras av oljeraffinaderier, grafisk industri, möbelindustri och producenter av elektronik (diagram 22).

**Diagram 22. Lönsamhetsomdömen i tillverkningsindustrin
andra kvartalet 2018.**

Nettotal minus medelvärde.

Som tidigare nämnts kan lönsamheten delvis kopplas till konkurrensintensiteten och arbetskraftsbristen. Sannolikt är det inom tjänstesektorn som de största förändringarna i båda dessa avseenden skett på senare år. Det statistiska underlaget för tjänstesektorn på detta område är dock bristfälligt. Däremot finns information om hur industriföretagen ser på konkurrensläget i KI:s barometer. I barometern får företagen svara på hur konkurrensläget är på hemmamarknaden, på EU-marknaden och på marknader utanför EU. Den relativt goda lönsamheten bekräftas av företagens syn på konkurrensläget så som den kommer till uttryck i Konjunkturbarometern. Industrieföretagen bedömer att konkurrensläget är starkare än normalt – i synnerhet på exportmarknaderna. Se diagram 23.

Diagram 23. Industriföretagens bedömning av konkurrensituationen.

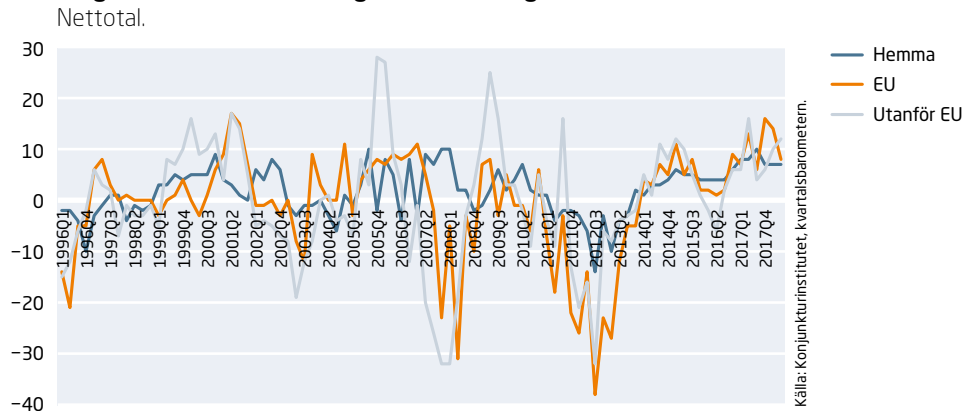
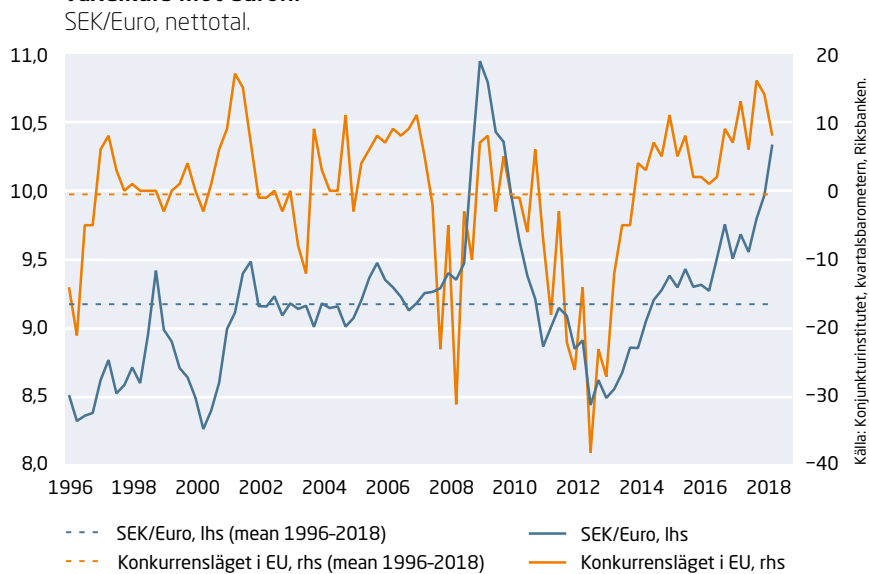

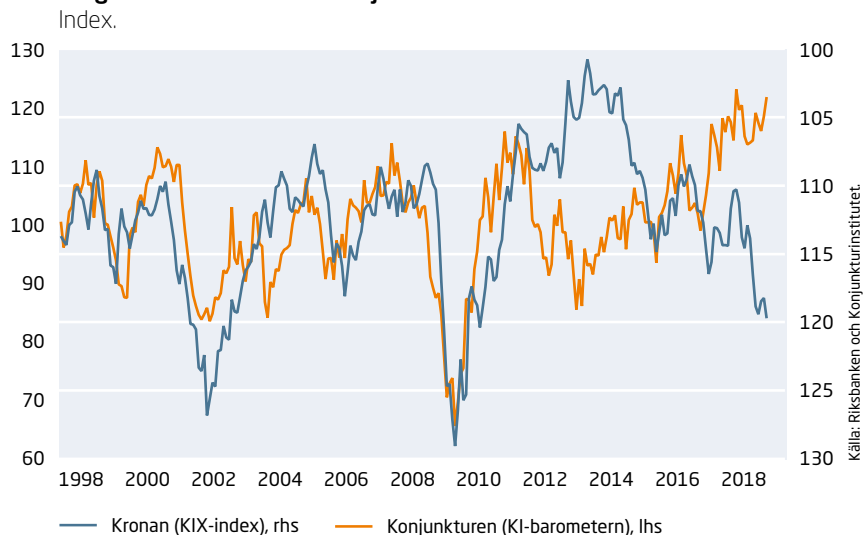
Diagram 24. Företagens bedömning av konkurrensläget i EU och kronans växelkurs mot euron.

Det tycks finnas en tydlig koppling till växelkursen. Tittar man till exempel på företagets bedömning av konkurrensläget på Sveriges viktigaste exportmarknader i EU så följer denna delvis kronans utveckling mot euron (se diagram 24). Exportföretagen gynnas nu både av en god efterfrågan och av en svag växelkurs. Andra kvartalet 2018 låg till exempel den genomsnittliga kursen mot euron på 10,30 – att jämföras med ett genomsnitt sedan 1996 på 9,20. Under tredje kvartalet fortsatte kronan att försvagas mot euron. Värt att notera är att bedömningen av konkurrensläget i EU fallit tillbaka en del under 2018, trots kronans försvagning mot euron. Detta illustrerar att det givetvis finns andra faktorer än växelkursen som påverkar konkurrensläget på kort sikt. Att industrin över tid blivit alltmer integrerad i globala värdekedjor, och därmed importerar en allt större andel av insatsvaror och tjänster, bidrar liksom bristen på arbetskraft till att växelkursen numera inte får en lika entydigt positiv effekt på konkurrenssituation och lönsamhet som förr i tiden.

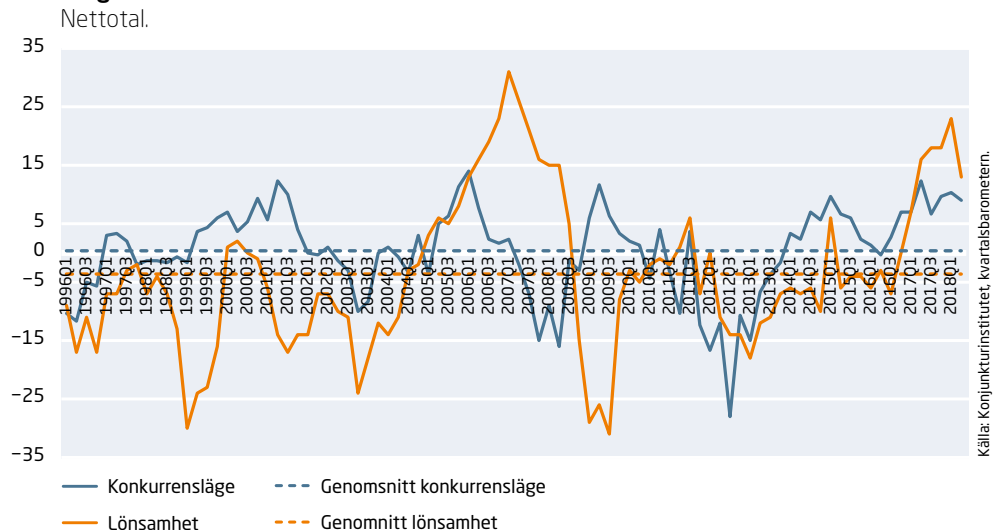
Man kan också notera att kronans utveckling historiskt bidragit till att minska konjunktursvängningarna i den meningen att den svenska växelkursen normalt stärktes under högkonjunkturer och försvagats under lågkonjunkturer. Detta mönster har dock brutits de senaste 5–6 åren, vilket troligen kan kopplas till den expansiva och procykliska penningpolitiken på senare år. Under eurokrisen 2011/2012 fortsatte Riksbanken att höja räntan, vilket bidrog till att kronan förstärktes. Under de senaste årens allt starkare konjunktur har penningpolitiken i stället varit extremt expansiv, vilket bidragit till att försvaga kronan.

Diagram 25. Kronan och konjunkturer.

När det gäller förhållandet mellan växelkursen och företagens bedömning av konkurrensläget kan man dra en parallell med industrins konkurrenskraft i termer av relativa enhetsarbetskostnader. Räknat i nationella valutor har Sveriges kostnadsmissiga konkurrenskraft försvagats på senare år, men denna försvagning har motverkats av kronans depreciering. Med tanke på kronans relativt slumpartade rörelser är en förbättring av konkurrensläge och lönsamhet baserad på en svagare växelkurs knappast stabil över tiden. Man kan i detta sammanhang också hävda att en hög lönsamhet, som härrör från en svag växelkurs eller bristande konkurrens, på sikt kan utgöra ett problem och vara ett hinder för en ökad produktivitet (se diagram 25 och 26).

Diagram 26. Konkurrenssituation och lönsamhet i industrin.

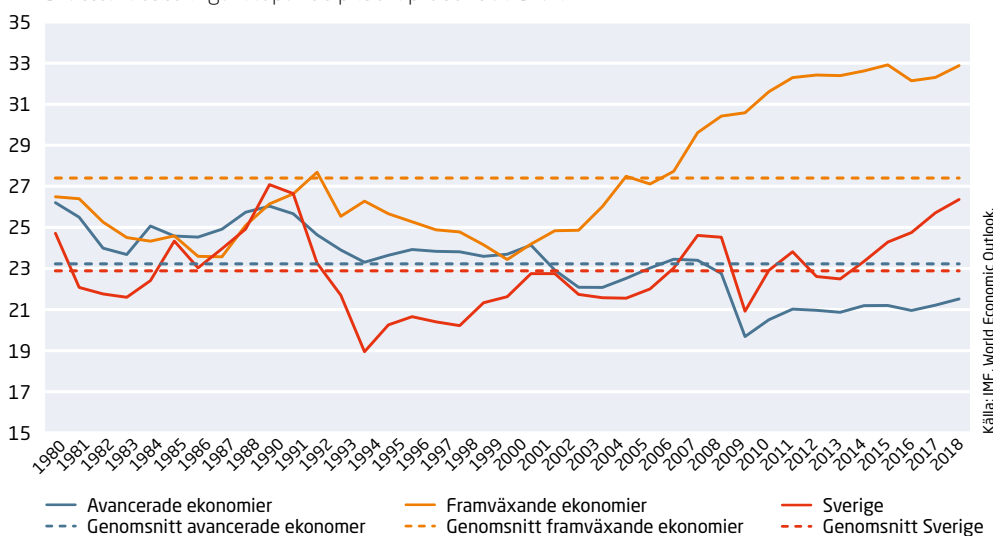

Investeringsutvecklingen

Ett viktigt skäl till att studera vinstandelarna och lönsamheten är att dessa är viktiga bestämningsfaktorer för investeringsutvecklingen och i förlängningen för produktion, produktivitet och sysselsättning. Ett sätt att utvärdera huruvida lönsamheten varit tillräcklig är att studera utvecklingen för investeringarna, både i ett historiskt perspektiv och jämfört med andra länder (se diagram 27).

Diagram 27. Investeringskvot.

Bruttoinvesteringar i löpande priser i procent av BNP.

När det gäller den allmänna investeringsutvecklingen globalt kan konstateras att den kraftiga nedgången i investeringarna som inträffade i de utvecklade länderna i samband med finanskrisen tycks ha lett till att investeringskvoten (investeringarnas andel av BNP) etablerats på en lägre nivå än före krisen. Denna utveckling brukar ofta anföras som en viktig orsak till den långsamma tillväxten i produktivitet det senaste decenniet, även om kanske utvecklingen av den så kallade totala faktorproduktiviteten varit en ännu viktigare faktor (den totala faktorproduktiviteten är den ökning av produktionen som inte kan hänföras till en ökad insats av arbete och/eller kapital). En viss återhämtning i investeringarna har skett på senare tid, men fortfarande ligger investeringskvoten på en lägre nivå än före krisen. Delvis hänger detta samman med den kraftiga nedgången i bostadsbyggandet i många länder, men investeringarna har varit relativt svaga även utanför bostadssektorn. Det bör också påpekas att det genomfördes en del ”felinvesteringar” i slutfasen av högkonjunkturen före finanskrisen och att nivån var något uppblåst dessa år. I framväxande ekonomier föll inte investeringskvoten efter krisen utan planade i stället ut på en hög nivå.

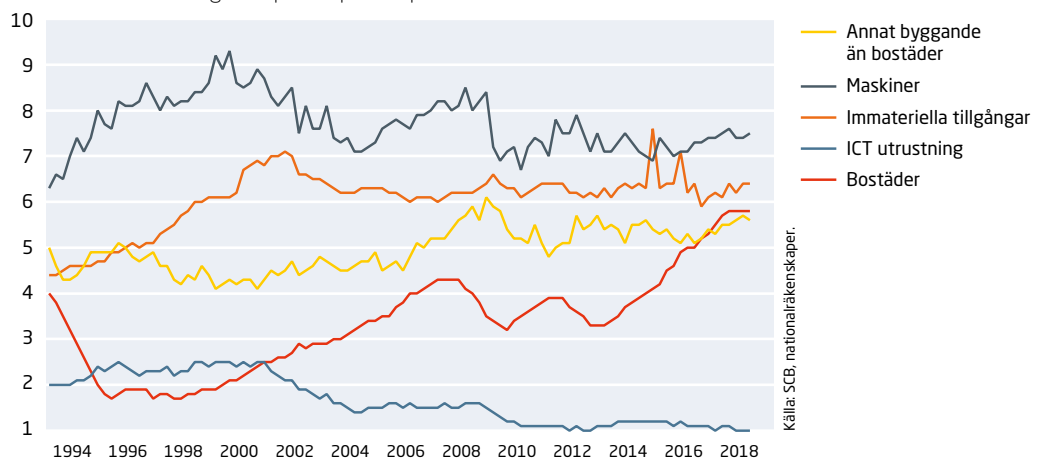
Om man ser på utvecklingen i Sverige kan avvikelser i investeringskvoten i förhållande till andra utvecklade länder över tid i hög grad kopplas till bostadsbyggandet. Sålunda hänger den låga investeringskvoten under 1990-talet i stor utsträckning samman med att Sverige då hade ett väldigt lågt bostadsbyggande. På samma sätt beror uppgången i investeringskvoten de senaste åren i Sverige i hög grad på den

kraftiga återhämtningen i bostadsbyggandet. Det är i detta sammanhang värt att notera att bostadsinvesteringarna som andel av BNP ändå inte är anmärkningsvärt höga i Sverige vid en internationell jämförelse. Andelen är något högre än genomsnittet i EU men lägre än till exempel i Tyskland. Jämför man med ett land som Spanien toppade nivån där på över 12 procent av BNP före krisen. Idag utgör bostadsinvesteringarna i Spanien cirka 5,5 procent av BNP, vilket i stort sett är samma nivå som i Sverige.

Tittar man däremot på övriga investeringar i Sverige, till exempel maskininvesteringar, har dessa återhämtat sig långsamt och nivåerna i förhållande till BNP är fortfarande lägre än före finanskrisen. Av särskilt intresse är investeringarna i ICT-utrustning (information and communication technologies). De är väsentligt lägre i relation till BNP jämfört med åren före finanskrisen och i stort sett halverade om man jämför med nivåerna kring millennieskiftet. Svenskt Näringslivs bedömning av investeringsutvecklingen i det korta perspektivet är att bostadsbyggandet har kulminerat och kommer att minska framöver. Nedgången i bostadsbyggandet framöver väntas dock delvis motverkas av en ökning av andra investeringar i till exempel maskiner. Jämfört med flertalet länder i Europa har investeringskvoten exklusive bostäder i Sverige legat på en jämförelsevis hög nivå under en längre tid (diagram 28).

Diagram 28. Investeringskvot i Sverige.

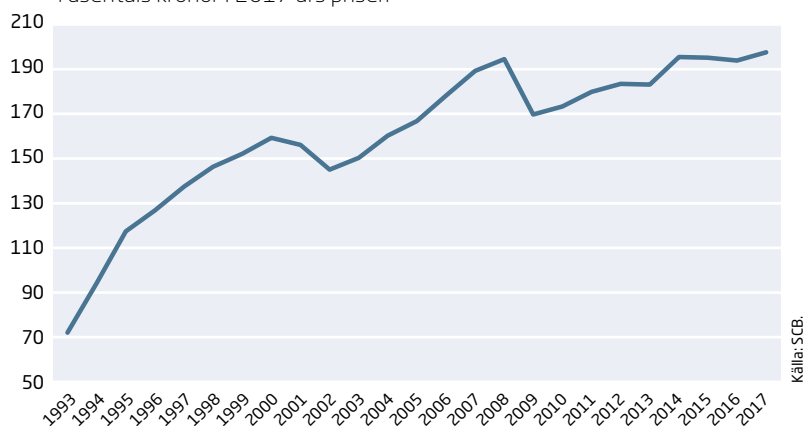
Bruttoinvesteringar i löpande priser i procent av BNP.

I diagram 28 relateras bruttoinvesteringarna till produktionen. Det kan också vara av intresse att sätta investeringsvolymen i relation till antalet sysselsatta. Ett ökat antal sysselsatta kräver en ökning av investeringarna och en ökad kapitalstock för att upprätthålla mängden kapital per sysselsatt och i förlängningen en hög nivå på produktiviteten. Som framgår av diagram 29 har investeringsvolymen i relation till antalet sysselsatta haft en historiskt svag utveckling det senaste decenniet. Bruttoinvesteringarna per sysselsatt har visserligen återhämtat sig sedan 2009, men utvecklingen har varit väsentligt långsammare än åren före krisen och även jämfört med utvecklingen under 1990-talet. Man kan i detta sammanhang också notera att produktivitetstillväxten i Sverige varit svag det senaste decenniet och ungefär i linje med omvärlden, medan vi hade en klart starkare utveckling under 1990-talet och åren fram till finanskrisen.

Diagram 29. Näringslivets investeringar exklusive bostäder per sysselsatt.

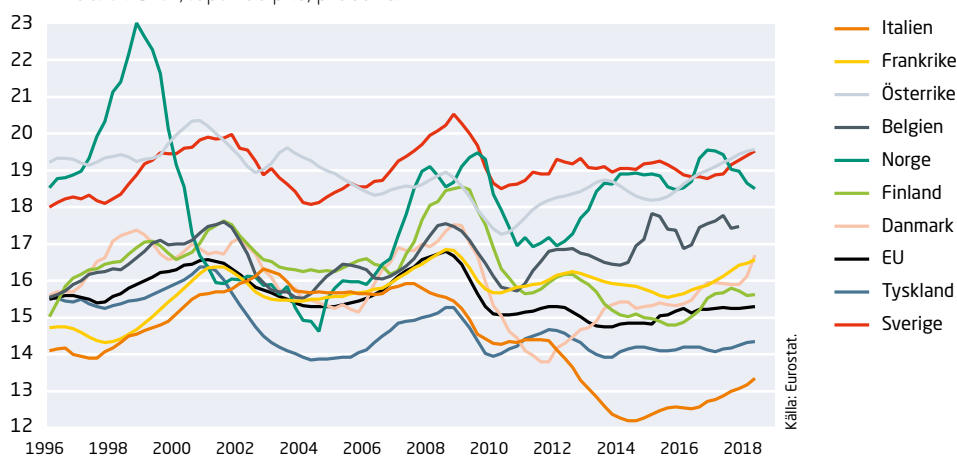
Tusentals kronor i 2017 års priser.

Källa: SCB.

Diagram 30. Bruttoinvesteringar exklusive bostäder.

Andel av BNP, löpande pris, procent.

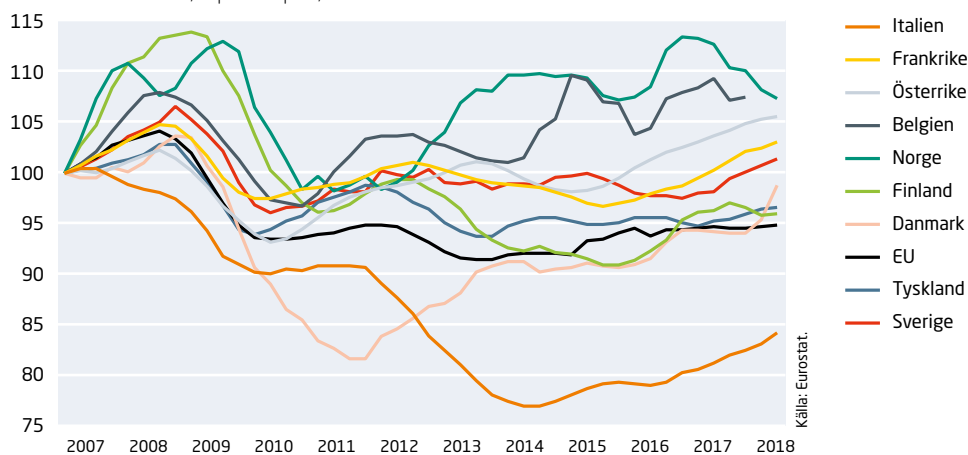

Källa: Eurostat.

Samtidigt som investeringskvoten legat på en förhållandevis hög *nivå* (diagram 30) i Sverige i förhållande till jämförbara länder i Europa har *utvecklingen* (diagram 31) varit mer i linje med andra länder. Även vid denna jämförelse hamnar Sverige visserligen något högre än EU, men samtidigt har investeringskvoten stigit mer i flera europeiska länder än i Sverige (se diagram 30).

Diagram 31. Bruttoinvesteringar exklusive bostäder.

Andel av BNP, löpande pris, index 2007=100.

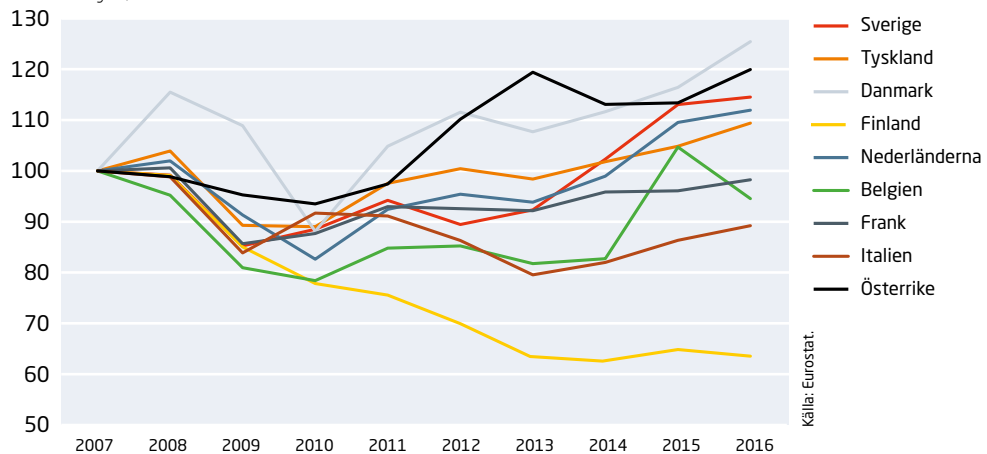

Källa: Eurostat.

När det gäller jämförelser med omvärlden är det av särskilt intresse att titta på utvecklingen i tillverkningsindustrin, eftersom denna sektor är mest internationellt konkurrensutsatt (se diagram 32). Ett problem när man ska göra sådana jämförelser är den omklassificering av Ericsson, från tillverkningsindustrin till tjänstesektorn, som gjorts i svensk officiell statistik. I nationalräkenskaperna räknas Ericsson från och med 2015 i huvudsak till tjänstesektorn. Det innebär ett tidsseriebrott för tillverkningsindustrin i statistiken mellan 2014 och 2015. Enligt uppgift kommer SCB att korrigera detta brott nästa gång de gör sina årsberäkningar. Till dess får man leva med denna osäkerhet i statistiken.

Diagram 32. Bruttoinvesteringar i tillverkningsindustrin.

Volym, index 2007=100.

I ovanstående diagram har gjorts ett försök att korrigera för tidsseriebrottet 2014/2015 genom att mellan dessa år lägga in den sammanlagda utvecklingen för tillverkningsindustrin och branschen information och kommunikation dit Ericsson numera i huvudsak räknas. Med denna korrigering har industriinvesteringarna i Sverige ökat något mer än i viktiga konkurrentländer som Tyskland, men svagare än i till exempel Danmark under perioden 2007–2016. De första åren efter finanskrisen var utvecklingen förhållandevis svag i Sverige, men därefter har ökningstakten varit starkare än i flertalet länder. Som redovisats tidigare ligger industriföretagens bedömningar av den egna lönsamheten på en historiskt förhållandevis hög nivå, vilket borde främja en ökning av investeringarna framöver. Samtidigt kan den förhållandevis höga nivån på lönsamheten delvis säkert kopplas till den svaga kronan. Det gör att effekten av den för närvarande goda lönsamheten på investeringarna är extra svårbedömd. Historiskt har en svagare krona lett till ökad export och i förlängningen högre investeringar. Idag hämmas dock troligen exporten av ett högt kapacitetsutnyttjande. Samtidigt kan man naturligtvis se det höga kapacitetsutnyttjandet i sig som ett argument för ökade investeringar. Tittar man på SCB:s senaste investeringsenkät pekar den dock på en i stort sett oförändrad investeringsvolym mellan 2017 och 2018. Ett skäl till detta kan vara att industriföretagen inte ser dagens svaga nivå på kronan som långsiktigt hållbar och därför inget som man kan basera sina investeringsbeslut på.

För inhemsk inriktade sektorer som handeln innebär kronförsvagningen dessutom en extra press på lönsamheten då det kan vara svårt att vältra över kostnaderna av ökade importpriser på kunderna. I den mån man ändå lyckas vältra över kostnader på konsumenterna innebär det å andra sidan svagare köpkraft för hushållen, vilket kan utlösa kompensationskrav i kommande avtalsförhandlingar. Även om detta är en önskvärd utveckling från Riksbankens horisont, är risken att löneökningarna i Sverige kommer ännu mer ur fas med utvecklingen i omvärlden än vad de redan gjort.

Den förväntade lönsamheten är visserligen central för företagens investeringsbeslut, men samtidigt bör den kopplas till någon form av avkastningskrav. Den nedåtgående trenden i kapitalavkastningen som tidigare redovisats behöver i sig inte vara något hinder för ökade investeringar om också avkastningskraven sjunkit och om man bara ser till hur den riskfria räntan utvecklats, definierat som räntan på en statsobligation i ett stabilt land som Sverige. Detta eftersom kravet för att en investering ska komma till stånd är att den förväntas motsvara den riskfria räntan plus en riskpremie. Statsobligationsräntan i Sverige har fallit trendmässigt sedan 1990-talet, och i flera andra länder under betydligt längre tid än så. Vissa studier pekar på att nedgången i den riskfria reala räntan globalt har fallit med cirka 450 punkter sedan 1980-talet. Denna tydliga nedgång skulle indikera fallande avkastningskrav och att fler investeringar skulle komma till stånd givet en viss nivå på kapitalavkastningen. Samtidigt kan vi inte observera utvecklingen av riskpremien, vilket gör att vi inte kan säga i vilken grad avkastningskraven följt den nedåtgående trenden i statsobligationsräntorna. Med tanke på de betydande geopolitiska spänningarna, den ökade risken för protektionism samt osäkerheten om den tekniska utvecklingen finns det dock många faktorer som talar för att riskpremien sannolikt stigit.

Kapitalstockar och kapitalintensitet

Kapitalstocken är värdet av allt kapital i samhället, det vill säga maskiner, fastigheter, fordon, boskap, växande gröda och skog, immateriella tillgångar och så vidare. Den årliga värdeminskningen av kapitalstocken kallas kapitalförslitning. Kapitalstocken ökar genom investeringar. Näringslivets kapitalstock består av de byggnader, maskiner, immateriella tillgångar och anläggningar som företag använder i sin produktion av varor och tjänster.

Enligt nationalräkenskaperna uppgick realkapitalstocken – byggnader, anläggningar, maskiner och immateriellt kapital – i Sverige till totalt 13426 miljarder kronor år 2016 (senast tillgängliga år). Därav beräknas näringslivet till 10 765 miljarder, varav 1 127 i tillverkningsindustrin. (Småhusen som räknas in i näringslivet beräknas till cirka 3 500 miljarder, och bostäder totalt till cirka 5 200 miljarder). En uppdelning av realkapitalet i näringslivet visar att cirka 8 100 miljarder är byggnader (inklusive bostäder) och anläggningar, 1 730 maskiner och inventarier samt 852 immateriella tillgångar. Nationalräkenskapernas kapitalstocksbegrepp kan ses om ett försök att skatta återanskaffningsvärdet av det fasta realkapitalet med hänsyn tagen till den faktiska förslitningen. Det innebär att om investeringarna är större än förslitningen av kapitalstocken leder det till en ökning. Om investeringarna är mindre än det som slits ut under året, minskar kapitalstocken.

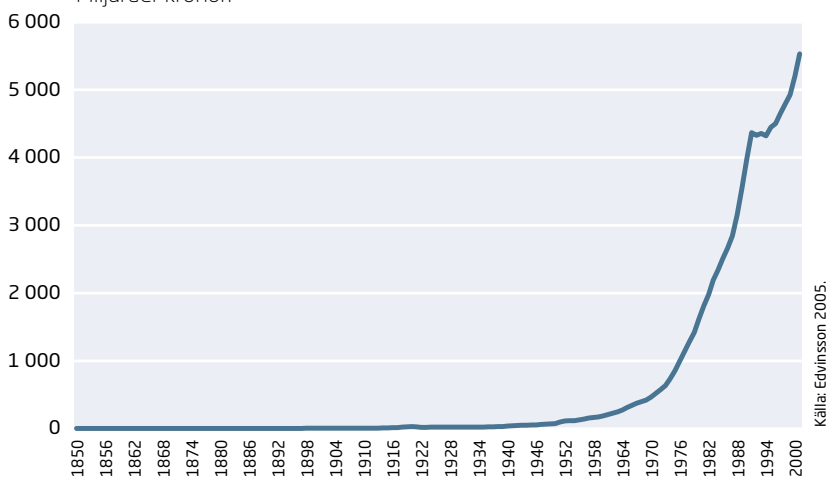
Om bostäder exkluderas ser uppdelningen av realkapitalstocken (netto och löpande priser, miljoner kronor) ut enligt tabell 1 nedan:

		1993	2000	2010	2016
Ekonomi, totalt	Samtliga fasta tillgångar	2926504	3957736	6769840	8250354
	Byggnader och anläggningar	1758117	2256604	4044484	4987474
	Maskiner och inventarier	803398	1106175	1771496	2114581
	Odlade biologiska tillgångar	54816	53803	67314	72182
	Immateriella tillgångar	310173	541154	886546	1076117
Näringslivet, totalt	Samtliga fasta tillgångar	1874847	2620553	4592618	5604301
	Byggnader och anläggningar	1019761	1302714	2398389	2949003
	Maskiner och inventarier	573525	834138	1419156	1730669
	Odlade biologiska tillgångar	54816	53803	67314	72182
	Immateriella tillgångar	226745	429898	707759	852447
Tillverkningsindustrin	Samtliga fasta tillgångar	540948	820580	1217507	1127074
	Byggnader och anläggningar	210317	229500	317466	313071
	Maskiner och inventarier	185378	304791	436966	457279
	Immateriella tillgångar	145253	286289	463075	356724

Edvinsson (2005) analyserar kapitalstockens utveckling i ett långt historiskt perspektiv. Mätt i löpande priser har kapitalstocken i det närmaste exploderat under efterkrigstiden, givetvis delvis till följd av högre inflation och tillgångspriser men även till följd av högre investeringar som gett en högre kapitalintensitet i ekonomin och i näringslivet. Detta är i sin tur en av huvudförklaringarna till den snabbt ökande produktiviteten historiskt sett. Edvinsson beräknar ekonomins totala kapitalstock 1850 till 0,6 miljarder, år 1900 till 4,9 miljarder, år 1950 till 75,3 miljarder och år 2000 slutligen till 5 210 miljarder⁵. Mätt i förhållande till BNP ökade kapitalstocken från drygt 1 i början av 1800-talet till drygt 3 i början av 1980-talet. Därefter sjönk den något under 1990-talet, huvudsakligen som en effekt av fastighetskrisen, enligt Edvinsson. Under 2000-talet har kapitalstocken i förhållande till BNP åter ökat.

Diagram 33. Kapitalstock (netto), hela ekonomin.

Miljarder kronor.

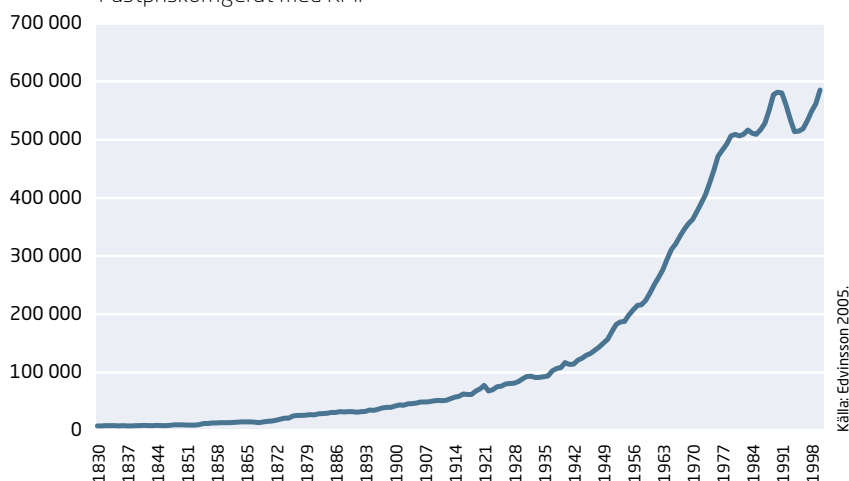

Källor: Edvinsson 2005.

Anm: Nettokapitalstock innebär att förslitningen är borträknad.

Diagram 34. Kapitalstock (netto) per capita.

Fastpriskorrigerat med KPI.

Källor: Edvinsson 2005.

⁵ Exklusive immateriella tillgångar

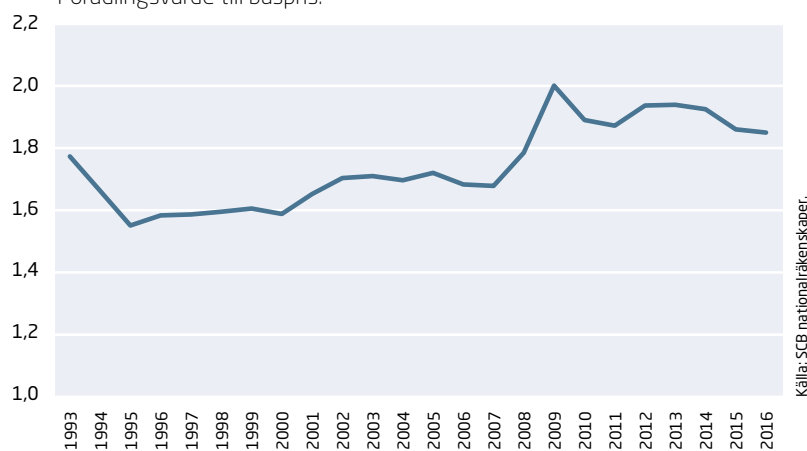
Utvecklingen sedan 1993

Utifrån nationalräkenskaperna kan perioden från 1993 analyseras och beskrivas. Fokus nedan ligger på utvecklingen av kapitalstocken i näringslivet.

a. Näringslivets kapitalstock och förädlingsvärde

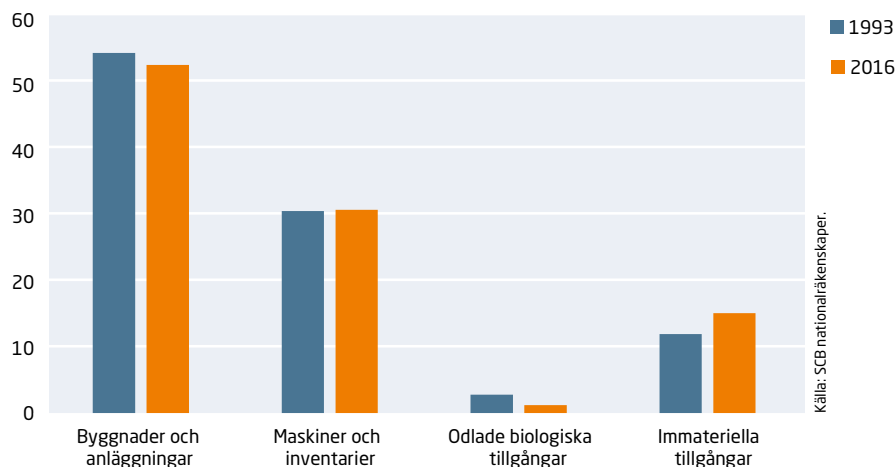
Om näringslivets kapitalstock jämförs med förädlingsvärdet framgår att kapitalstocken minskade i samband med 1990-talskrisen, för att sedan stiga under andra delen av 1990-talet (se diagram 35). En ny, mindre nedgång kom i samband med it-kraschen i början av 2000-talet, följt av en ny ökningsfas och därefter en förnyad nedgång i samband med finanskrisen (som både ledde till lägre investeringar och utslagning av kapital). Sedan 2012 har andelen sjunkit något vilket främst beror på att tjänstesektorernas andel av näringslivet vuxit.⁶

Diagram 35. Kapitalstock (ex bostäder) i förhållande till näringslivet förädlingsvärde.
Förädlingsvärde till baspris.

Sammanställningen av kapitalstocken har under perioden ändrats i riktning mot en mindre andel byggnader och anläggningar, och en högre andel immateriella tillgångar (se diagram 36). Utvecklingen har dock inte varit dramatiskt på något sätt.

Diagram 36. Kapitalstockens sammansättning.
Procent (ex bostäder).

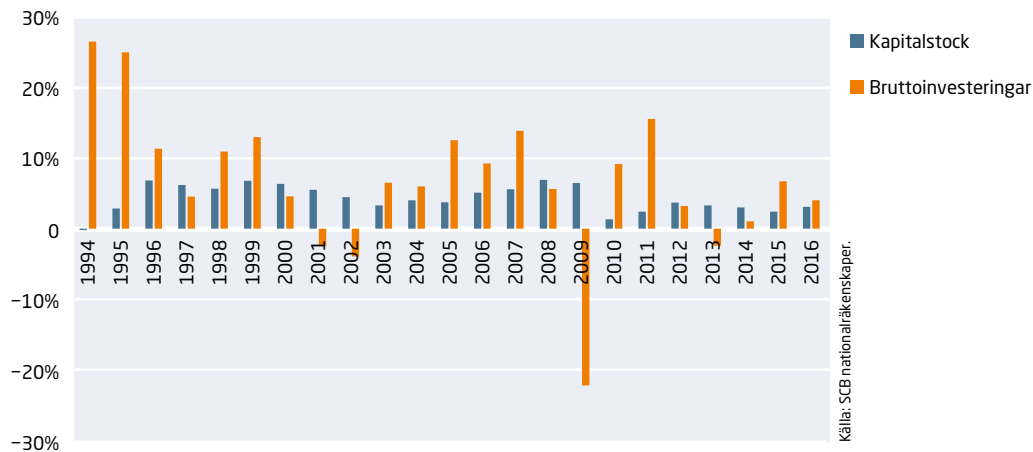

⁶ Totalt i ekonomin var utvecklingen den samma. Kapitalstocken i förhållande till BNP var därmed något lägre 2000 än 1993, för att därefter öka avsevärt mellan 2000 och 2010, och sedan vara relativt oförändrad 2010–2016. En sannolik förklaring är en kraftig neddragning av lagren under den första perioden tillsammans med lägre fastighetsvärden, medan uppgången sannolikt hänger samman med nedgången i BNP under finanskrisen (medan kapitalstocken var mer oförändrad).

Hur kapitalstocken utvecklas beror på två faktorer; bruttoinvesteringar och förslitning. Kapitalstocken är dock betydligt större än de årliga bruttoinvesteringarna. Detta gör att även kraftiga förändringar i investeringsvolymerna endast syns som krusningar på ytan vad avser värderingen av kapitalstocken i nationalräkenskaperna. Detta framgår av diagram 37 nedan, där förändringen i kapitalstocken jämförts med investeringsförändringen (i fasta priser).

Diagram 37. Årlig förändring i kapitalstock och bruttoinvesteringar.

Avser maskiner och inventarier.

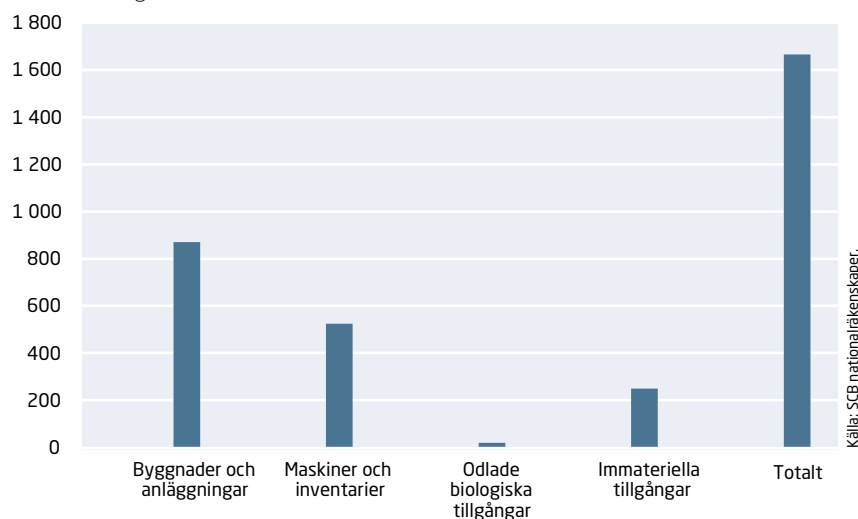

b. Kapital per sysselsatt

Ett mer relevant mått för analysen av vinstandelar och produktivitet är kapital per sysselsatt, dvs. kapitalintensiteten. Totalt sett uppgick kapitalstocken i näringslivet 2017 till cirka 1,7 miljoner kronor per sysselsatt (exklusive bostäder). Av detta utgjordes lite mer än hälften av fastigheter och anläggningar (se diagram 38).

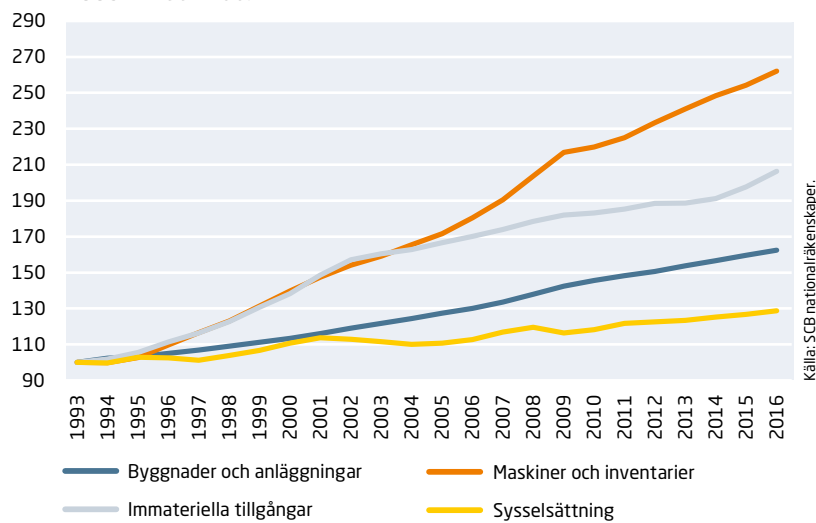
Diagram 38. Realkapital per sysselsatt 2016.

Näringslivet, 1 000 kr.

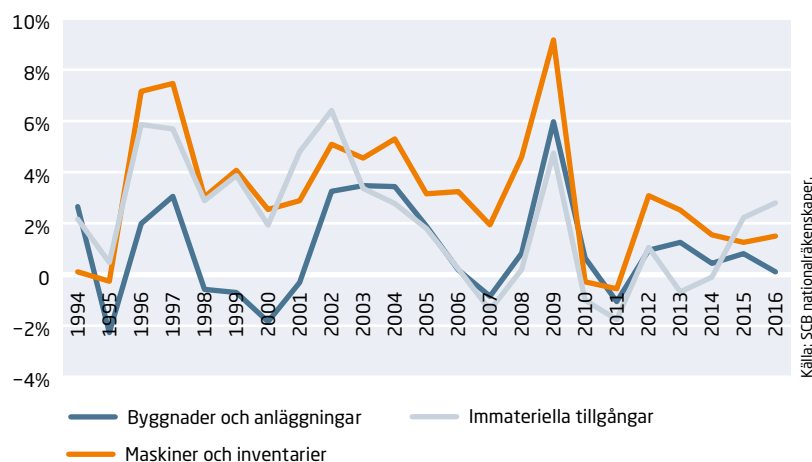
Kapitalintensiteten per anställd har gradvis ökat under perioden. Detta gäller framför allt maskinkapital per sysselsatt men även för fastigheter och immateriella tillgångar (se diagram 39). Mätt i fasta priser har kapitalstocken per sysselsatt ökat från cirka 1,1 miljoner kronor 1993 till 1,7 miljoner kronor 2017, enligt Konjunkturinstitutets bedömning.

Diagram 39. Volymutveckling, kapitalstock och sysselsättning.
1993 = Index 100.

Kapitalintensiteten i näringslivet har således kontinuerligt ökat, även om ökningstakten de senaste åren har varit något långsammare än tidigare framför allt vad avser maskiner och inventarier (se diagram 40). Samma slutsats drar Konjunkturinstitutet i årets Lönebildningsrapports fördjupning om kapitalintensitet och kapitalkvot. De diskuterar där tänkbara orsaker och anger då lågkonjunkturen under åren efter finanskrisen som en orsak. En annan förklaring som behandlas är att de senaste årens snabba tekniska utveckling varit mycket betydelsefull ur ett konsument- och individperspektiv, men till mindre gagn för företagens processer och produktivitet (åtminstone på kort till medellång sikt). Ett sådant exempel är den snabba utvecklingen av sociala medier som inte märks så mycket i företagens produktivitetens utveckling.

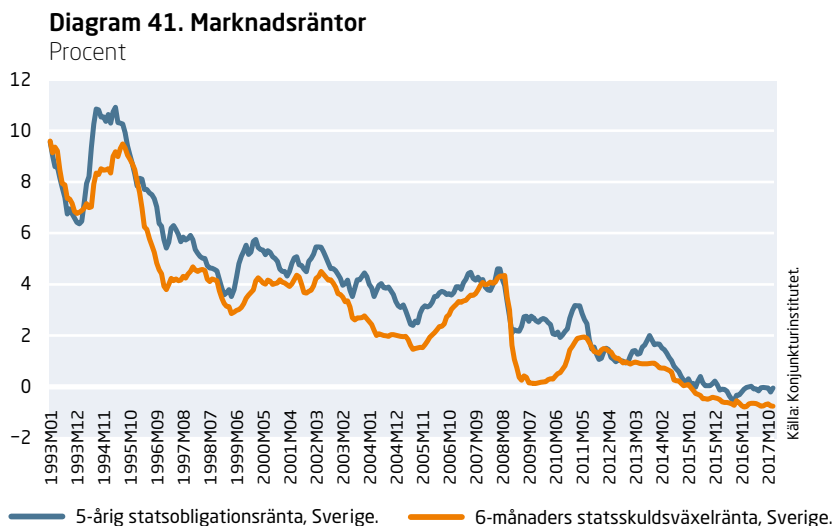
Diagram 40. Kapitalintensitet, årlig förändring.

c. Kapitalkostnaden

Som framgått ovan har kapitalstocken i näringslivet (i löpande pris) mer än fördubblats mellan år 2000 och 2015. Detta kan jämföras med lönekostnaderna som steg med cirka 85 procent under samma tid. Allt annat lika borde detta leda till en relativt sett högre ersättning till kapitalet. Detta har dock, som framgick tidigare i rapporten, inte skett.

Detta kan i hög grad förklaras av att företagens kapitalkostnader gått ned till följd av lägre räntor (se diagram 41). Detta har uppvägt såväl en stigande kapitalintensitet, som en möjligen ökad riskpremie till följd av t.ex. den betydande globala osäkerheten, den snabbt hårdare konkurrensen och den snabba teknikutvecklingen.

Företagsstatistik

Nationalräkenskapernas bedömning av realkapitalstocken kan jämföras med statistik från företagens balansräkningar. De fasta anläggningstillgångarna och de immateriella anläggningstillgångarna (som i stort sett borde motsvara nationalräkenskapernas realkapitalmätt) är där upptagna till ett värde av cirka 4 450 miljarder kronor. I tillverkningsindustrin är det bokförda värdet cirka 380 miljarder kronor (dvs. i båda fallen endast omkring 40 procent av nationalräkenskapernas bedömning).

Från företagsstatistiken kan även förändringar i tillgångs- och skuldstrukturen i näringslivet analyseras. På ett övergripande plan möjliggör öppnare marknader och ny teknik en allt mer ”fragmenterad” specialisering inom och mellan olika företag, liksom mellan olika länder. Detta har medfört att produktionsprocessen har blivit mer uppdelad och numera oftare sker i olika steg och i olika länder. Den ökade internationella fragmenteringen innebär att företag eller länder specialiserar sig på olika aktiviteter inom produktionsprocessen (FoU, produktion av insatsprodukter, marknadsföring etc. – eller delar därav).

Vi har därför sett en snabb strukturuomvandling inom och mellan existerande företag. Strukturuomvandlingen och specialiseringen bidrar till tillväxt och ökat välstånd, men ställer samtidigt krav på att resurser smidigt kan föras över till växande sektorer eller företag och att kompetensen i företaget och landet också utvecklas i takt med att kraven stiger.

I statistiken märks denna utveckling bl.a. genom en ökad andel inköp av varor och tjänster i förhållande till produktionsvärdet. Som beskrevs ovan är det framför allt tjänster som tidigare utfördes internt i företagen (och då dök upp i statistiken som förädlingsvärde i dessa företag) som nu köps in från antingen koncerninterna eller externa företag. Totalt sett utgjorde andelen insatsköp 72 procent av produktions-

värdet i industrin och omkring 57 procent av produktionsvärdet i företagstjänstesektorn år 2015. Detta kan jämföras med 1995, då motsvarande andel var cirka 66 procent i industrin och 45 procent i tjänstesektorn.

Förändringarna märks också i strukturen på företagens balansräkningar mellan år 2000 och 2016. Totalt för näringslivet har de materiella anläggningstillgångarna minskat sin andel, medan de immateriella ökat. Merparten av förändringen skedde mellan 2000 och 2010, medan förändringarna varit betydligt mindre 2010–2016. De finansiella långsiktiga placeringarna har ökat. De mer kortsiktiga omsättningstillgångarna har generellt sett minskat sin andel, inte minst varulagret. På skuldsidan har de korta skuldernas andel minskat, medan det egna kapitalet ökat. Företagen har således blivit mer krisstabila. I förhållande till omsättningen har de materiella anläggningstillgångarna minskat från 7 till 4 procent mellan 2000 och 2016, en effekt både av en generell nedgång i flertalet sektorer och att tjänstesektorer med lägre andel anläggningstillgångar vuxit snabbare.

Skillnaderna i balansräkningarnas struktur är givetvis mycket stora mellan olika sektorer. Den sektor som har allra högst andel materiella anläggningstillgångar är dryckesvaruindustrin med över 90 procent av samtliga tillgångar, medan läkemedelsindustrin ligger högst vad gäller andelen immateriella tillgångar. Lägst vad avser de materiella anläggningstillgångarnas andel ligger arbetsförmedlingar samt reparationsverkstäder för hushållsvaror med en andel på drygt 30 procent.

Utvecklingen innebär att komparativa fördelar inte längre bestäms i termer av branscher, utan snarare i termer av aktiviteter eller affärsfunktioner. Det innebär också att företagen, för att vara konkurrenskraftiga, i allt högre grad fokuserar på sin kärnverksamhet och köper in kompletterande resurser och kapacitet från andra företag i hemlandet eller internationellt. Det medför vidare att omlokaliseringar inom och mellan länder blir mer aktuella – i det senare fallet antingen för att dra nytta av andra länders komparativa produktionsfördelar, alternativt för att lättare nå viktiga marknader. Värdekedjorna har alltså blivit mer uppdelade, mer konkurrensutsatta och mer globala. Allt fler svenska företag är beroende av import av komponenter, insatsvaror och insattjänster eftersom dessa inte produceras i Sverige på ett kostnads-effektivt sätt. Det leder till en ökad specialisering som är nödvändig för att företag ska kunna konkurrera internationellt – men leder också till ökad konkurrens.

Sammanfattning:

- Kapitalstockarna i näringslivet har i ett längre perspektiv stigit snabbt. Kapitalintensiteten per sysselsatt har ökat mycket kraftigt, vilket är en av huvudorsakerna till den snabba produktivitet utvecklingen.
- Fastigheter och anläggningar är fortfarande den största kapitalstocken, men maskiner, inventarier och immateriella tillgångar ökar gradvis i betydelse.
- Kapitalintensiteten i näringslivet har fortsatt öka, om än i något mer dämpad takt de senaste åren.
- Varje sysselsatt i näringslivet har en kapitalstock på cirka 1,7 miljoner kronor.
- Trots den stigande kapitalintensiteten har kapitalkostnaden snarare sjunkit den senaste 5–10-årsperioden tack vare lägre räntor.
- Mätt i förhållande till förädlingsvärdet har realkapitalstocken varit relativt konstant under de senaste 10 åren.

- Stigande relativa kapitalpriser märks på främst fastigheter, medan de är sjunkande på maskiner.
- Totalt för näringslivet har de materiella anläggningstillgångarna minskat sin andel, medan de immateriella ökat. De mer kortsiktiga omsättningstillgångarna har generellt sett minskat sin andel, inte minst varulagret. På skuldsidan har de korta skuldernas andel minskat, medan det egna kapitalet ökat. Företagen har således blivit mer krisstabila.

Appendix 1. Löne- och vinstandelar i tillverkningsindustrins undersektorer 1993-2016

Diagram 1a. Löne- och vinstandel 1993-2016, olika delsektorer.

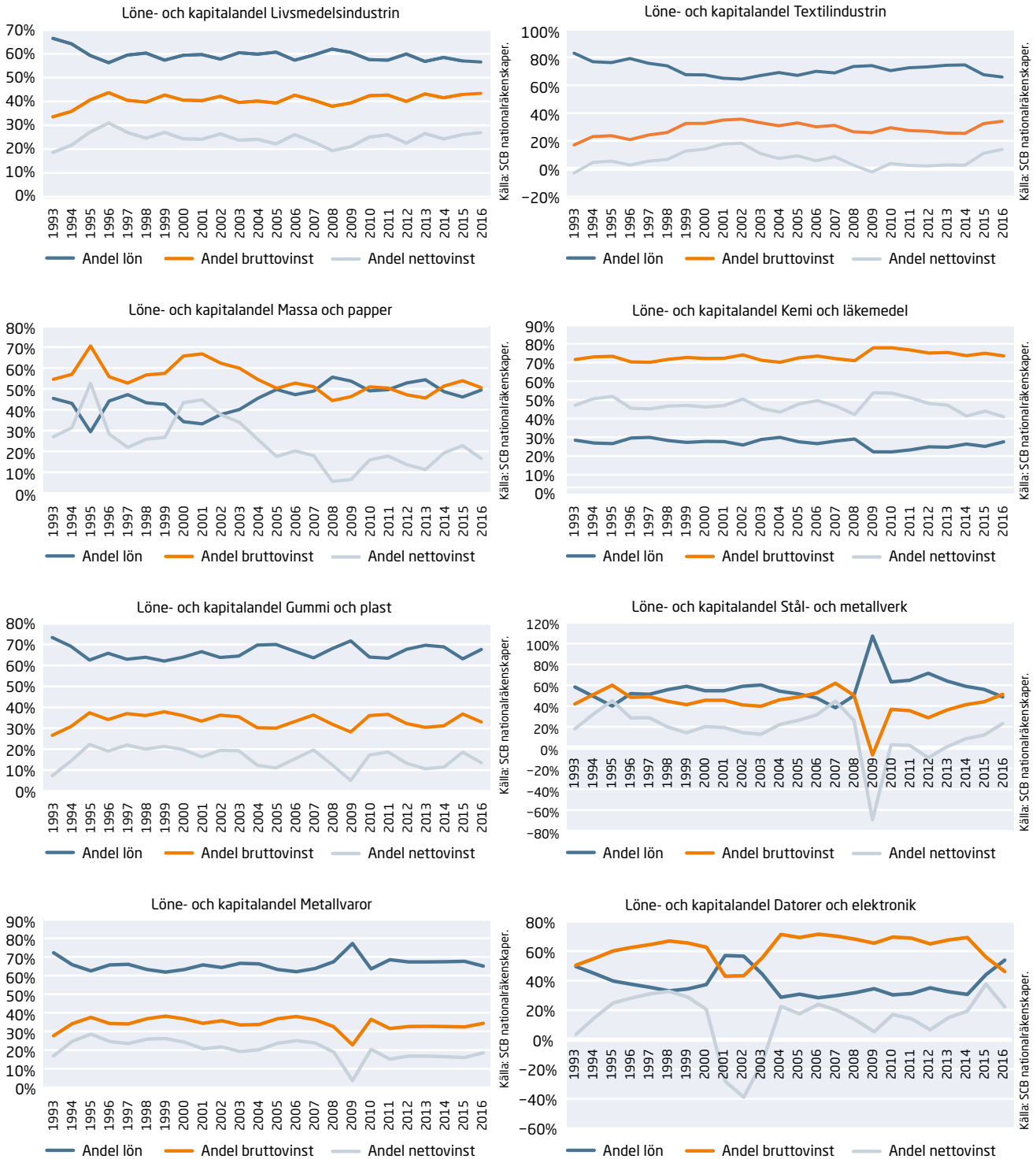
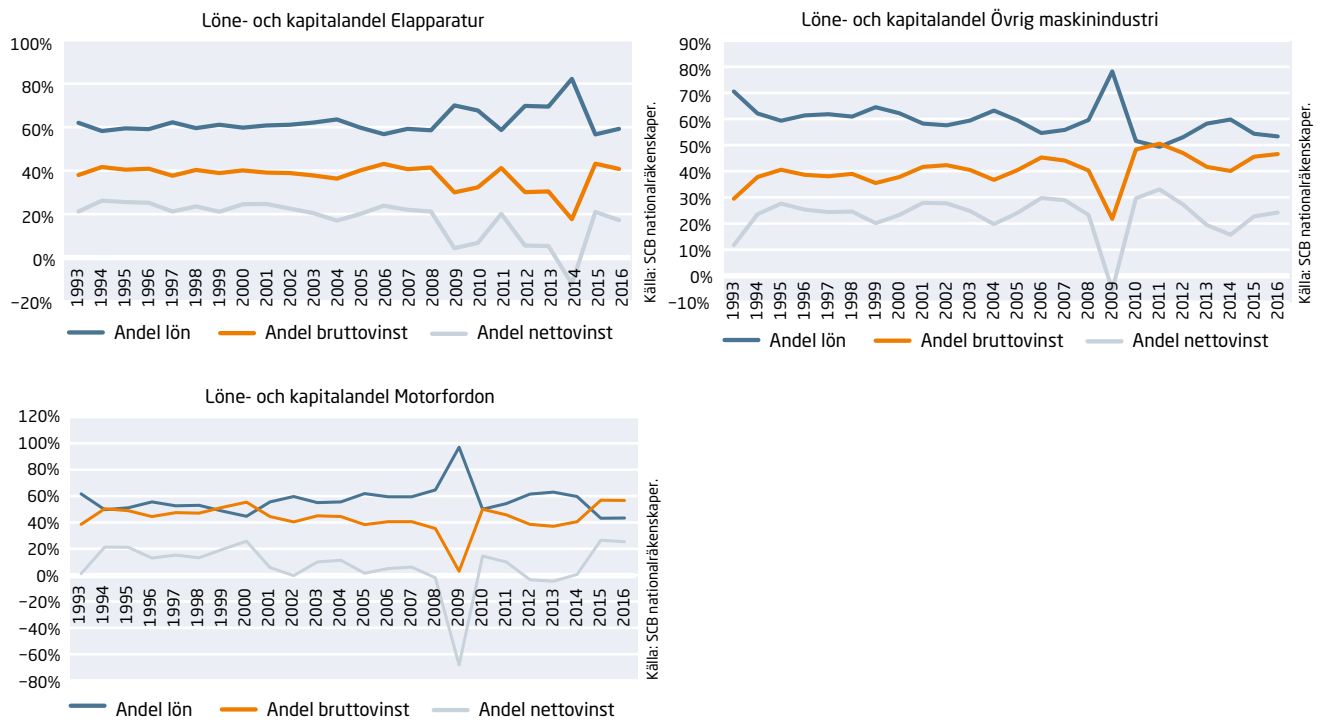

Diagram 1b. Löne- och vinstandel 1993-2016, olika delsektorer.

Appendix 2. Prisutvecklingen på olika kapitaltillgångar

I de bedömningar av kapitalstocken som görs finns stora svårigheter att bedöma den tekniska livslängden och därmed den årliga förslitningen, kvaliteten i nyinvesteringar jämfört med de maskiner som ersätts samt hur prisförändringar avspeglar kvaliteten. En annan osäkerhet gäller hur mycket kapital som företagen hyr in. Alla dessa problem blir större ju mer finanfördelad branschnivå som analysen görs på.

En jämförelse av utvecklingen av kapitalstocken i löpande och fasta priser ger dock en intressant indikation på prisutvecklingen för olika investeringsslag. Jämför man löpande värden med volymer kan man räkna fram olika deflateror. För kapitalstockarna blir dessa för perioden 1993–2015/2016:

		Värde/prisförändring
Ekonomi, totalt	Samtliga fasta tillgångar	80%
	Byggnader och anläggningar	102%
	Maskiner och inventarier	15%
	Odlade biologiska tillgångar	29%
	Immateriella tillgångar	82%
Näringslivet, totalt	Samtliga fasta tillgångar	85%
	Byggnader och anläggningar	110%
	Maskiner och inventarier	14%
	Odlade biologiska tillgångar	29%
	Immateriella tillgångar	81%
Tillverkningsindustrin	Samtliga fasta tillgångar	48%
	Byggnader och anläggningar	63%
	Maskiner och inventarier	15%
	Immateriella tillgångar	84%

Som framgår är det främst fastigheter och bostäder som ökat i värde, medan ”prisnivån” för maskiner endast stigit med cirka 15 procent på cirka 25 år. Detta kan jämföras med KPI som mellan 1993 och 2015 steg med cirka 30 procent, eller BNP-deflatoren som ökade med 45 procent.

Man kan också jämföra kapitalstocksdeflaterorna med investeringsdeflaterorna för fasta bruttoinvesteringar enligt nationalräkenskaperna. Dessa framgår nedan:

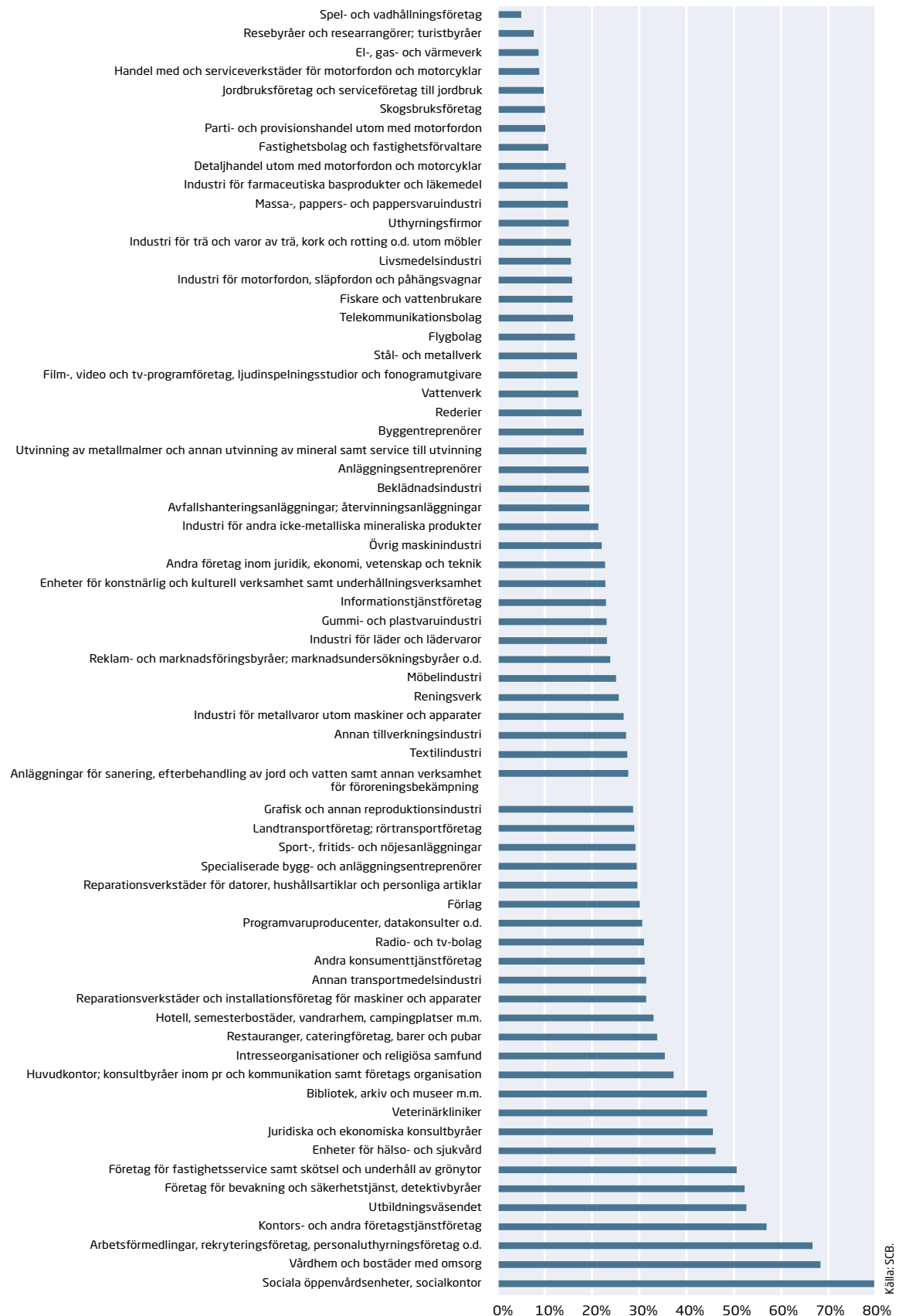
		Deflator
Ekonomi, totalt	Samtliga fasta tillgångar	39%
	Byggnader och anläggningar	89%
	Maskiner och inventarier	-13%
	Odlade biologiska tillgångar	37%
	Immateriella tillgångar	78%
Näringslivet, totalt	Samtliga fasta tillgångar	37%
	Byggnader och anläggningar	91%
	Maskiner och inventarier	-14%
	Odlade biologiska tillgångar	37%
	Immateriella tillgångar	77%
Tillverkningsindustrin	Samtliga fasta tillgångar	38%
	Byggnader och anläggningar	64%
	Maskiner och inventarier	-2%
	Immateriella tillgångar	79%

Som framgår har investeringsdeflatorerna utvecklats hyggligt väl i linje med kapitalstocksdeflatorerna. I båda fallen syns tydligt en prisuppgång på bygginvesteringar, medan maskinpriserna överlag utvecklats svagt.

Appendix 3. Lönekostnadernas andel av omsättningen 2017

Diagram 1. Andel lönekostnader av lönesumma 2015.

Procent.

Källa: SCB

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00